

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

DEIVIDAS ŽINDŽIUS

II kurso studentas

**Kylančios galios ambicijos Turkijos užsienio politikoje Rusijos ir Ukrainos
konflikte**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: Dr. Konstantinas Andrijauskas

Vilnius, 2023 m.

MAGISTRO DARBO PRIEŠLAPIS

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....

.....

(data)

.....

(v., pavardė)

.....

(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....

(data)

.....

(Gynimo komisijos sekretoriaus/ės parašas)

Magistro darbo recenzentas/ė:

.....

(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas/ė:

Komisijos nariai:

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas „Kylančios galios ambicijos Turkijos užsienio politikoje Rusijos ir Ukrainos konflikte“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Deividas Žindžius

.....

(Parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Žindžius D. Kylančios galios ambicijos Turkijos užsienio politikoje Rusijos ir Ukrainos konflikte: Tarptautinių santykių ir diplomatijos specialybės, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas K. Andrijauskas. – V., 2023. – 60 p.

Reikšminiai žodžiai: Turkijos užsienio politika, tarptautiniai santykiai, vidutinės valstybės, apsidraudimo politika, kylančios galios, Rusijos-Ukrainos konfliktas.

Šiame darbe yra nagrinėjama kylančios galios ambicijomis pasižyminti Turkijos užsienio politika Rusijos ir Ukrainos konflikte. Remiantis kokybiniu atvejo studijos metu, yra siekiama atsakyti, kas sąlygoja Turkijos siekį tapti didžiąja galia ir kaip apsidraudžianti užsienio politika Rusijos-Ukrainos konflikte leidžia jai tai pasiekti? Pirmoje tyrimo dalyje yra konceptualizuojama, kas yra vidutinė valstybė ir kaip joms įmanoma pakilti iki didžiosios galios statuso. Apsidraudimo politika yra įvedama, kaip įrankis šį tikslą pasiekti. Antroje dalyje yra susipažįstama su Turkijos vidinėmis savybėmis, kurios padeda suprasti kontekstą, kodėl Turkija siekia pakilti iki didžiosios galios statuso. Trečioje dalyje išanalizuojama, kaip Turkijos naudojama apsidraudimo politika padeda jai tapti patikima tarpininke tarp konfliktuojančių šalių ir lygiaverte derybininke tarp didžiųjų galių.

Turinys

Įvadas.....	6
Literatūros apžvalga.....	9
1. Teorinė prieiga.....	13
1.1. Vidutinės galios koncepcija.....	13
1.2. Didžiųjų galių užsienio politikos instrumentai.....	15
1.3. Apsidraudimo politika.....	18
2. Turkijos užsienio politikos laikysena ir ambicijos po Šaltojo karo.....	20
2.1. Turkijos istorinės ir geopolitinės išraiškos užsienio politikos suvokime.....	20
2.2. Turkijos ekonominis potencialas.....	26
2.3. Turkijos karinis potencialas.....	29
3. Turkijos vykdoma apsidraudimo užsienio politika Ukrainos-Rusijos konflikte.....	35
3.1. Turkijos interesų kontekstas Ukrainoje.....	35
3.2. Turkijos galios svertai Montrè konvencijos ribose.....	38
3.3. Turkijos diplomatinės tarpininkavimo pastangos.....	40
3.4. Turkijos užsienio politikos pasiekti rezultatai.....	44
Išvados.....	49
Literatūros sąrašas.....	51
Summary.....	60

Ivadas

Turkija, Europos, Azijos ir Artimųjų Rytų kryžkelėje esanti valstybė, jau seniai yra svarbi globalių įvykių dalyvė. Pastaraisiais metais Turkija vykdo aktyvesnę ir ryžtingesnę užsienio politiką, siekdama plėsti savo įtaką ir įtvirtinti savo interesus regione ir už jo ribų. Dėl to Turkija vis dažniau įsitraukia į regioninius konfliktus, vykdo savarankiškesnę užsienio politiką ir siekia pajvairinti savo aljansus ir partnerystes. Iš taikios šalies ji ėmėsi aktyvios užsienio politikos laikysenos savo kaimynystėje – invazija į šiaurės Siriją, politiniai nesutarimai dėl Graikijos jūrinės teritorijos ir jos salyno šalia Turkijos sienų, pėstininkų dislokavimas Libijoje, jūrinių teritorijų perbraižymas rytų Viduržemio jūroje. Šis užsienio politikos pokytis leido jai tapti viena svarbiausių geopolitinių veikėjų Vidurio Rytuose ir Europos kaimynystėje. Ši Turkijos užsienio politikos laikysena patiko ne visiems: Vakarų sąjungininkės, NATO pasipiktino Turkija dėl iš pažiūros nepriklausomos užsienio politikos, kuri dažniausiai nesutapdavo su Vakarų sąjungininkių principais.

2022 m. paaštrėjus Ukrainos ir Rusijos konfliktui, Turkija atsidūrė geopolitiškai patogioje padėtyje, galinčioje pakeisti konflikto baigtį bet kurios pusės naudai. Iš Turkijos, kaip iš NATO narės, buvo tikimasi, kad ji laikysis aljanso normų ir strateginės iniciatyvos. Vietoj to Turkija iškilo į tarpininkės vaidmenį. Antraštėse pasirodė asmeniniai R. Erdogano ir V. Putino santykiai, nes abu lyderiai pradėjo sudarinėti susitarimus per valstybinius susitikimus.

2023 m. žemės drebėjimo kontekste galima išvelgti, jog Turkijos politinis svoris regione ir svetur įgavo didžiulę reikšmę. Bemaž visos NATO sąjungininkės ir valstybės, kurios viena kitai yra priešiškos, antai Izraelis ir Iranas ar Ukraina ir Rusija, suskubo kartu padėti Turkijos valstybei ir jos žmonėms po šio tragiško drebėjimo. Tai rodo, jog šiuo metu daugeliui esminių Europos ar Vidurio Rytų valstybių yra imperatyvu išlaikyti teigiamus santykius su Turkija.

Iš tarptautinio konteksto galima suprasti, jog aktyvistinė Turkijos užsienio politika ją padarė nepamainoma partnere įvairiais kebliais momentais: Kalnų Karabacho konflikte, Libijos pilietiniame kare, Sirijoje, o dabar ir Ukrainos-Rusijos konflikte. Taip pat galima išvelgti, jog Turkijos laikysena kare yra dviprasmiška – Turkija padeda Ukrainai žudyti pritaikytais ginklais, humanitarine pagalba, tačiau tuo pat metu Turkijos prezidentas R. Erdoganas derasi su Rusijos prezidentu V. Putinu dėl ekonominio ir energetinio bendradarbiavimo. Akivaizdu, kad ši NATO narė bendradarbiauja, tačiau tuo pat metu ir stengiasi sulaikyti Rusijos plėtrą savo kaimynystėje. Akademinėje erdvėje ši dviprasmiška pozicija yra įvardijama, kaip apsidraudimo politika (*hedging*). Tarptautiniuose santykiuose apsidraudimas paprastai reiškia nacionalinio saugumo arba derinimo strategiją, kurios

viena valstybė imasi kitos valstybės atžvilgiu ir kuri apima bendradarbiavimo ir konfrontacijos elementus. Ji dažnai priešinama su balansavimu (*balancing*) arba prisijungimu (*bandwagoning*) – sąvokomis, sukurtomis Šaltojo karo metais, siekiant apibūdinti alternatyvias pasipriešinimo arba prisitaikymo prie galingos arba grėsmingos didžiosios galios strategijas.

Turkija savo politiniu ir geografiniu svoriu akademinėje erdvėje yra įvardijama „kaip kylanti vidutinė galia“. Tradiciškai didžiųjų valstybių interesai apibrėžiami globaliais funkciniais terminais, o vidutinių valstybių interesai dažnai apibrėžiami geopolitiniais regioniniais terminais. Pagrindinė priežastis yra ta, kad vidutinės galios turi palyginti ribotus pajėgumus, todėl jos negali atlikti tokio vaidmens tarptautinėje politikoje, kokį galėtų atlikti didžioji galia. Vietoj to jos yra susirūpinusios arba vidaus, arba regioninėmis problemomis, o jų santykiai su didžiosiomis valstybėmis dažnai yra neužtikrinti. Siekdamos užtikrinti savo saugumą ir nacionalinius interesus, tokios valstybės dažnai linkusios sudaryti politines sąjungas arba su didžiosiomis valstybėmis, arba su kitomis savo regiono valstybėmis.

Darbo problema: Vyksta mokslinė diskusija ar Turkija iš tiesų yra vidutinė galia ar didžioji galia. Turkijos aktyvi užsienio ir saugumo politika pastarajame dešimtmetyje rodo, jog ji būdama vidutinės galios kūne, bando formuoti regiono ir tarptautinę politiką didžiajai galiai būdingais bruožais. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog Turkijos užsienio politika yra nepriklausoma ir apsidraudžianti, kadangi stengiasi išlaikyti balansą tarp Vakarų ir Rusijos. Ukrainos-Rusijos konflikto eskalacija į tarptautinę erdvę ir regioną įnešė naujų pokyčių. Tarp ekspertų vyksta kalbos, kad po Šaltojo karo nusistovėjusi tarptautinė saugumo architektūrą pradėjo iširti ir konflikto baigtis atvers naują etapą saugumo Europos ir pasaulio saugumo architektūroje. Dėl Ukrainos-Rusijos konflikto, pasaulio akys yra nukreiptos būtent į šį regioną. Dėl Turkijos aktyvios rolės konflikte, iš pirmo žvilgsnio atrodo, jog Turkijos užsienio politikos elitas mato, kad dabar yra tinkama galimybė Turkijai išnaudoti savo geopolitinę poziciją ir įgauti didesnę statusą. **Kyla klausimas**, kas sąlygoja Turkijos siekį tapti didžiaja galia ir kaip apsidraudžianti užsienio politika Rusijos-Ukrainos konflikte padeda jai tai pasiekti?

Tyrimo tikslas: Išsiaiškinti, kas sąlygoja Turkijos siekį tapti didžiaja galia ir kaip Turkijos apsidraudžianti užsienio politika Rusijos-Ukrainos konflikte padeda jai tai pasiekti.

Tyrimo uždaviniai:

1. Konceptualizuoti, kaip vidutinės galios transformuojasi į didžiąsias galias.
2. Išsiaiškinti vidinius veiksnius, skatinančius Turkiją tapti didžiaja galia.
3. Išanalizuoti Turkijos apsidraudimo politikos rezultatus Rusijos ir Ukrainos konflikte.

Ginamieji teiginiai:

GT1: Turkijos imperinė praeitis kartu su jos geopolitine padėtimi sudaro palankias sąlygas jai siekti didžiosios galios statuso.

GT2: Rusijos-Ukrainos konflikte apsidraudžianti užsienio politika padeda Turkijai tapti patikima tarpininke tarp konfliktuojančių šalių, sukuriama pagrindą susigražinti savo istorinę padėtį kaip lygiavertės su didžiosiomis galiomis tarptautinių santykių veikėjos.

Tyrimo objektas – Turkijos apsidraudžianti užsienio politika Rusijos ir Ukrainos konflikto kontekste 2014-2023 m.

Tyrimo metodas: Pasiiekti išsikeltam tyrimo tikslui naudojami šie duomenų rinkimo metodai: dokumentų analizė, mokslinės literatūros analizė. Duomenys renkami iš valstybių pareigūnų pasisakymų, pranešimų žiniasklaidai, knygų, mokslinių žurnalų, dienraščių straipsnių. Pagrindinis tyrimo metodas – kokybinė atvejo studija. Tai nuodugni konkretaus įvykio, situacijos ar reiškinių, susijusio su tarptautinių santykių studijomis, analizė. Tarptautinių santykių atvejo studijos gali apimti įvairias temas, įskaitant konfliktus, derybas, užsienio politikos sprendimus. Tarptautinių santykių atvejo studijos tikslas – išsamiai ir įvairiapusiškai suprasti konkretų klausimą ar situaciją, dažnai nagrinėjant kontekstą, dalyvius, interesus ir rezultatus.¹

Darbo struktūra: Tyrimo teorinėje dalyje yra apžvelgiama vidutinės galios koncepcija. Po to išsiaiškinama, kaip valstybės gali transformuotis į didžiąją galią, nuo ko tai priklauso. Yra susipažįstama su apsidraudimo politika, kaip įrankiu, leidžiančiu įgyti daugiau galios ir įtakos. Antrajame skyriuje naudojantis pristatyta teorine prieiga, bus siekiama išsiaiškinti, kas lemia, jog valstybės siekia pakilti iš vidutinės galios į didžiąją galią ir kokie rodikliai tai rodo. Trečiajame skyriuje, bus siekiama išanalizuoti Turkijos užsienio politiką Rusijos ir Ukrainos konflikte ir išsiaiškinti, kaip apsidraudimo politika leidžia Turkijai didinti savo galios statusą.

¹ Levy, J. S. (2008). Case studies: Types, designs, and logics of inference. *Conflict management and peace science*, 25(1), 1-18.

Literatūros apžvalga

Akademinėje literatūroje yra labai daug diskusijų apie Turkijos esamą geopolitinę galią ir jos vietą dabartinėje tarptautinėje sistemoje. Turkija, būdama MIKTA organizacijoje, automatiškai būdu yra įtraukiama į vidutinių galių valstybių sąrašą. MIKTA yra neformali vidutinių galių partnerystė tarp Meksikos, Indonezijos, Pietų Korėjos, Turkijos ir Australijos.² Verta paminėti, kad iš išvardintų valstybių Turkija bene vienintelė, kuri turėjo tarpžemyninę imperinę praeitį ir daugelį amžių buvo viena iš stipriausių pasaulio valstybių. Nors ir daugiau negu šimtą metų dėl Osmanų Imperijos griūties ir persiformavimo į Respubliką Turkija nebeturi savo imperinio statuso, tačiau ir toliau literatūroje vyksta diskusijos, dėl jos tikrojo galios statuso ir potencialo.

Henri Barkey teigia, jog Turkija skiriasi savo strategine padėtimi nuo tokių valstybių, kurios prarado savo didžiosios valstybės statusą, kaip Nyderlandų, Švedijos, Ispanijos, Austrijos ar Italijos. Didžiausi pastarųjų dviejų šimtmečių mūsų prieš Juodosios Jūros vyko tarp Osmanų imperiją ir Rusijos. XIX a. Osmanų imperija buvo didžiųjų galybių tarpusavio varžybų objektas, nes iš šiaurės į ją įsiveržė Rusijos imperija, kuri siekdama konkuruoti su kitomis Europos galybėmis, stengėsi iš Osmanų imperijos įsigyti kuo daugiau teritorijų. Panašiai ir XX a. Turkija trukdė vokiečių ir sovietų ekspansionizmui, be to, ji buvo greta didžiųjų valstybių svarbių teritorijų, pavyzdžiui naftos turtingų Vidurio Rytų. Visą šį laikotarpį Turkija buvo laikoma svarbia pasaulio šachmatų lentos figūra. Jau 2010 metais šis autorius mini, jog Turkijos Teisingumo ir plėtros partija (AKP), valdoma jos lyderio Recepo Tayyipo Erdogano, vykdydama nepriklausomą užsienio politiką siekia Turkiją paversti svarbia geopolitine žaidėja ne tik savo regione, bet ir globaliame kontekste.³

Turkų autoriai teigia, jog Turkiją nuo 2002 m. valdanti AKP partija, vadovaudamasi civilizaciniu diskursu, jog Turkija yra tarpinė valstybė tarp Rytų ir Vakarų kultūrų, leidžia Turkijai būti islamo ir Vakarų pasaulyje, tačiau išlaikant turkišką nacionalinę tapatybę. Turkijos Vyriausybė vis labiau vardijsa Turkijos poziciją ne kaip tilto ar pasienio valstybės tarp Rytų ir Vakarų, bet kaip centrinės valstybės. Šiuo pagrindu Turkijos užsienio politikos pareigūnai Turkijai priskiria regioninio arba globalaus veikėjo statusą.⁴ Šiuo žingsniu Turkijos užsienio politikos pareigūnai stengiasi paneigti Samuelio Huntingtono tezę, jog Turkija yra „suskaldyta“ šalis.

² Where next for MIKTA? | Lowy Institute. (2023, Kovo 09). <https://www.lowyinstitute.org/the-interpretor/where-next-mikta>

³ Barkey, H. J. (2010). Turkey and the Great Powers. Turkey's Engagement with Modernity: Conflict and Change in the Twentieth Century, 239-257. P.240

⁴ Ardiç, N. (2014). Civilizational discourse, the 'alliance of civilizations' and Turkish Foreign Policy. Insight Turkey, 16(3), 101-122. P. 118

Jau XX a. pabaigoje turkų autoriai Muftuler ir Yuksel teigė, kad Turkija netolimoje ateityje turi pakankamai žmonių, išteklių ir pramonės pajėgumų, kad taptų išpūdinga vidutinio lygio galybe. Jie toliau argumentuoja, kad esant krizėms ir nežinomybei, vidutinės galios galimybės gali svariai išsiplėsti. Šie autoriai vidutinę galią operacionalizuoja pagal geografiją, tuo pabrėždami, kad Turkijos geografinė pozicija yra naudingas įrankis, leidžiantis jai tapti atsvara buvusiai Sovietų Sąjungai. Toliau yra išskiriamas bendrasis nacionalinis produktas (BNP) - objektyvus kriterijus, atskleidžiantis lyginamąjį šalies ekonominį efektyvumą. BNP apima gyventojų skaičių, plotą, strateginę padėtį, institucinę organizaciją, aljansus ir prekybos zonas; todėl jis parodo bendrą ekonominę galią ir potencialią karinę galią. Kitas visuotinai pripažintas kriterijus yra kariuomenės dydis ir karinės išlaidos, pagal kuriuos nustatomas bendras karinis pajėgumas.⁵

Akademikai Onis ir Kutlay, savo tyrime teigia, kad Turkijos perėjimą prie revizionistinės vidutinės galios įtakojo kelios priežastys. Materialiniai pajėgumai yra būtina išankstinė sąlyga, kad būtų galima elgtis, kaip bet kokio tipo vidutinė galia – nuosaiki ar revizionistinė. Pagrindinis veiksnys, lemiantis pokytį autorių pateiktame modelyje, yra hegemonijos nuosmukis. Intervenciniai kintamieji, įskaitant vidaus politines institucijas ir stiprias tapatybes, gali daryti įtaką šiam procesui, trukdydami transformuotis iš geranoriškos į revizionistinę vidutinę galią. Turkijos atveju permainas paskatino tarptautinė krizė, kai valdžia turėjo veikti vienašališkai, nes ji suteikė pagrindą naujam visuomenės ir elito sutarimui dėl užsienio politikos. XXI a. antrasis dešimtmetis pasižymėjo vakarietiško identiteto nykimu, kurį pakeitė vis labiau augantis imperijai nostalgiskas neosmanizmas. Vakarietiškumas buvo prilyginamas JAV hegemonijos palaikymui, tuo tarpu neosmanizmas atspindėjo Turkijos tikslą tapti regioniniu hegemonu ir atitiko jos vaidmenį, kaip revizionistinės vidutinės galios.⁶

Literatūroje yra minimos bent trys skirtingos priežastys, kodėl Turkijos elgesys pasikeitė:

1. dėl vidinės politikos ir politinės ekonomijos;
2. dėl to, kad Turkija virsta kylančia didžiąja galia;
3. dėl pohegemoninio tarptautinės sistemos konteksto.

Antrąją priežastį akademikas Ažuolas Bagdonas paneigia, argumentuodamas, jog Turkija yra vidutinio dydžio valstybė, kurios dalis pasauliniame gyventojų, gamybos ir karinių išlaidų pasiskirstyme sudaro apie 1 proc. ir, nesant didelių sistemos sukrėtimų, pvz. pasaulinio karo,

⁵ Müftüler, M., & Yüksel, M. (1997). Turkey: a middle power in the new order. *Niche diplomacy: Middle powers after the cold war*, 184-196.

⁶ Sucu, A. E., Safranchuk, I., Nesmarshnyi, A., & Iskandarov, Q. (2021). Transformation of middle powers with the decline of world hegemony: the case of Turkey. *Strategic analysis*, 45(4), 307-320.

negalima tikėtis, kad ji smarkiai padidės. Autorius taip pat pabrėžia, kad kai valstybės turinčios globalios didžiosios galios potencialą atsisako tam tikrame regione išnaudoti savo galią, vietoje jų mažiau pajėgios valstybės galėtų daryti įtaką savo kaimynystėje, tarsi būdamos didžiosios galios.⁷ Autorius teigia, Turkijos iškilimo posovietinėje erdvėje būtina sąlyga yra dramatiškas Rusijos susilpnėjimas, taip pat kitų pasaulinių ir regioninių veikėjų neveiklumas. Toliau plėtojama mintis, kad Turkija nėra reikšminga nei Europos, nei posovietinės erdvės didžiųjų valstybių skaičiavimuose, todėl jos net nereikėtų laikyti regionine, o juo labiau didžiąja valstybe.

Tuo tarpu Soner Cagaptay savo straipsnyje argumentuoja, kad Turkija yra kylanti galia, tačiau ji išsiskiria ir negali būti grupuojama su BRICS (Brazilija, Rusija, Indija, Kinija, Pietų Afrikos Respublika) valstybėmis, kurios pasižymi savo kylančia galia. Pagrindinis argumentas, jog BRICS siekia pakeisti tarptautinę sistemą, tačiau Turkijos sėkmė priklauso nuo jos galimybių iškilti būtent Vakarų santvarkoje.⁸ Autorius toliau teigia, kad jeigu Turkija nori išlaikyti savo iškilimą, ji turės vėl integruotis į Vakarų santvarką ir pasinaudoti jos teikiamais privalumais. Turkija gali tapti musulmoniška globalia galia, tik tada, jei ji išlaikys savo unikalumą apjungdama islamą su vakarietiška orientacija.

Turkų tyrėjas Tarik Oğuzlu mini, kad skirtingai nuo kitų kylančių galybių, Turkijos pretendavimas į kylančios galybės statusą negali būti įtikinamai supastas ir paaiškintas, neatsižvelgiant į dešimtmečius trukusią Turkijos bendrystę su įsigalėjusiomis Vakarų galybėmis esamose tarptautinėse institucijose. Autorius teigia, kad Turkijos kylančią galią reikia analizuoti iš institucinės NATO perspektyvos. Autorius tvirtina, kad Turkijos požiūrį į NATO galima įtikinamiau paaiškinti per balansavimo ir kooptacijos prizmę. Turkija vertina savo narystę NATO ir stengiasi daryti įtaką jos transformacijos procesui. Kalbant apie balansavimą, Turkijos motyvacija yra padėti sušvelninti neigiamas aljanso transformacijos pasekmes jos nacionalinio saugumo interesams. Šiuo atveju Turkija savo interesus apibrėžia iš vienašališkos perspektyvos ir labai rūpinasi, kad NATO transformacijos politika neturėtų jai neigiamo poveikio. Turkija netapatina savęs su aljansu tokiu pat mastu, kaip Šaltojo karo metais. Kalbant apie kooptaciją, Turkijos tikslas yra suartėti su Vakarais, kurie čia suprantami kaip NATO. Turkija mano, kad aljanso konstitucinės normos yra teisėtos, ir stengiasi jas perimti, siekdama jaustis saugesne. Turkija taip pat stengiasi įrodyti savo nacionalinio identiteto europietišumą ir vakarietiškumą, padėdama aljansui propaguoti ir projektuoti jo vertybes į nevakarietiškus kraštus.

⁷ Bagdonas, A. (2015). Turkey as a great power? Back to reality. *Turkish studies*, 16(3), 310-331. P.326

⁸ Cagaptay, S. (2013). Defining Turkish power: Turkey as a rising power embedded in the Western international system. *Turkish Studies*, 14(4), 797-811.

Richard Fontaine apibūdina Turkiją, Braziliją, Indoneziją ir Indiją, kaip pasaulines svyruojančias valstybes. Amerikos politiniame kontekste svyruojančios valstijos – tai valstijos, kurių įvairialypė politinė orientacija suteikia joms didesnę įtaką nei gali būti pateisinama jų gyventojų skaičiumi ar ekonominiu pajėgumu. Tai galioja ir anksčiau minėtoms valstybėms. Jų pasirinkimas, ar jos prisiims atsakomybę, ar jos dykai pasinaudos esančia sistema, ar trukdys, turės lemiamos įtakos šiandieninio pasaulio trajektorijai. Kiekviena pasaulio svyruojanti valstybė siekia didesnio pripažinimo daugiašaliuose forumuose, tačiau pertvarkyti tarptautines institucijas tebėra Sizifo darbas, kurį tik JAV gali ribotai įgyvendinti.⁹

Demirtas-Bagdonas, savo straipsnyje tvirtino, jog Sirijos konflikte Turkijos užsienio politika remiasi didžiosios galios įvaizdžiu, kurį konstruoja R.T. Erdogano vyriausybė. AKP vyriausybės moralinės Turkijos atsakomybės Sirijos žmonių atžvilgiu aiškinimas pasitarnavo Turkijos didžiosios galios vaidmeniui įtvirtinti ir Turkijos moraliniam pranašumui kitų konflikto dalyvių atžvilgiu konsoliduoti. Ji teigė, jog Turkijos didybės politika buvo neatsiejamas Turkijos moralistinio ir nacionalinio saugumo diskurso dėl Sirijos elementas.¹⁰

Apžvelgus literatūrą apie Turkijos galios įvertinimą, galime pamatyti, jog vyrauja diskusijos apie Turkijos statusą, kaip kylančios galios. Literatūra išskiria, kad kitaip negu kitos kylančios galios, Turkija privalo veikti kartu su Vakarų institucijomis, nes tai jai leidžia iškilti. Turkijos didžiosios galios statusas yra paneigiamas dėl per menkų resursų ir geopolitinio konteksto. Yra pabrėžiama, kad Turkijai yra įmanoma veikti, kaip vietinei didžiajai galiai, jeigu susilpnėtų tokia valstybė, kaip Rusija. Rusijos-Ukrainos konflikto kontekste galime įžvelgti šią tendenciją, jog Rusijos tarptautinis prestižas sumenko, o jos kariuomenė patyrė masyvius nuostolius.

⁹ Fontaine, R., & Kliman, D. M. (2013). International order and global swing states. *The Washington Quarterly*, 36(1), 93-109.

¹⁰ Demirtas-Bagdonas, Ö. (2014). Reading Turkey's foreign policy on Syria: The AKP's construction of a great power identity and the politics of grandeur. *Turkish Studies*, 15(1), 139-155.

1. Teorinė prieiga

1.1. Vidutinės galios koncepcija

Akademinėje literatūroje vidutinė galia yra apibrėžiama iš įvairių perspektyvų. Cooper, Higgott and Nossal teigia, kad vidutinės galios yra atpažįstamos iš jų užsienio politikos laikysenos.¹¹

Dažniausiai vidutinės galios valstybė apibrėžiama pagal jos padėtį tarptautinėje hierarchijoje. Šiuo požiūriu vidutinės galios yra valstybės, užimančios „vidurinį“ tašką nuo didžiausio iki mažiausio dydžio, paprastai matuojamos pagal tokius kiekybinius požymius kaip plotas, gyventojų skaičius, dydis, ekonomikos sudėtingumas ir stiprumas, karinis pajėgumas ir kiti panašūs veiksniai. Toks požiūris turi problemų, ypač dėl jo priklausomybės nuo kiekybinių galios matų, tačiau jis patenkina intuityvų norą atskirti valstybes, kurios akivaizdžiai nėra didžiosios, bet nėra ir mažosios.¹²

Kiti autoriai, priešingai, teigia, kad vidutinė galia kyla iš valstybės geografijos. Teigiama, kad vidutinė galia yra valstybė, fiziškai esanti „per vidurį“ tarp sistemos didžiųjų galių. Geografinis požiūris turi bent du variantus. Vienas iš jų teigia, kad valstybės, kurios yra galingos savo geografiniuose regionuose, gali būti laikomos vidutinės galios valstybėmis.¹³

Trečiasis požiūris – tai normatyvinis požiūris į vidutinės galias. Šiuo požiūriu vidutinės galios laikomos potencialiai išmintingesnėmis arba dorybingesnėmis už valstybes, esančias „aukščiau“ (didžiosios galios) arba „žemiau“ (mažosios galios). Manoma, kad vidutinės galios yra potencialiai patikimesnės, nes jos gali daryti įtaką diplomatinėmis priemonėmis, nenaudodamos karinės jėgos. Dėl to „viduryje“ esančios šalys vaizduojamos, kaip rimtai prisiimančios atsakomybę už pasaulinės tvarkos kūrimą ir palaikymą; iš tiesų jos dažnai atrodo ne tokios savanaudiškos kaip kitos valstybės.¹⁴

Kitas požiūris – behavioristinis – mažiau dėmesio skiria tam, ar valstybės nuolat laikosi aukštų moralinių principų, ir daugiau dėmesio skiria tam tikram elgesio tarptautinėje politikoje stiliui. Pagal šį požiūrį vidutinės galios pirmiausia apibūdinamos pagal jų elgesį: polinkį siekti daugiašalių tarptautinių problemų sprendimų, polinkį laikytis kompromisinių pozicijų tarptautiniuose ginčuose ir

¹¹ Cooper, A. F., Higgott, R. A., & Nossal, K. R. (1993). *Relocating middle powers: Australia and Canada in a changing world order* (Vol. 6). Ubc Press.

¹² Bernard Wood is indicative. In *The Middle Powers and the General Interest*, no. 1 in the series *Middle Powers in the International System* (Ottawa: North-South Institute 1990), table 1, p. 18

¹³ Holbraad, C. (1984). *Middle powers in international politics*. Springer. P. 72

¹⁴ Ibid.

polinkį vadovautis „gero tarptautinio pilietiškumo“ sąvokomis, kuriomis vadovaujasi jų diplomatija.¹⁵

Vidutinės galios valstybių užsienio politiką lemia ne vidutinės galios valstybių sudėtinės savybės ar jų padėtis pasaulio sistemoje, nors šie bruožai vis dėlto veikia jų tarptautinį elgesį. Jų sprendimas – identifikuoti vidutines valstybes pagal jų užsienio politikos elgesį, t. y. jų polinkį ieškoti daugiašalių tarptautinių problemų sprendimų, pasisakyti už kompromisą ir apskritai dalyvauti sprendžiant problemas tarptautiniu lygmeniu. Tai nereiškia, kad kitos vidutinių valstybių identifikavimo strategijos tampa nereikalingos. Atvirkščiai, minėtos vidutinių valstybių sudėtinės savybės yra svarbios formuojant vidutinių valstybių tarptautinį elgesį, nors autoriai teigia, jog būtų per daug drąsu manyti, kad vidutinių valstybių sudedamosios savybės ir jų tarptautinio elgesio sąsajos yra priežastinės. Turėtų likti vietos veiksniumi, kad būtų galima paaiškinti, kodėl labai panašių bruožų valstybės nevykdo panašios užsienio politikos.¹⁶

Anot Eduard Jordaana, vidutinės galios valstybės paprastai laikosi aktyvistinio stiliaus, nes įsitraukia į pasaulinius klausimus, kurie joms tiesiogiai nepavojingi. Vidutinės galios valstybės įsitraukia ne į visas konfliktines situacijas, tačiau jos įsitraukia dažniau nei panašios sudėties ne vidurio galios valstybės. Vidutinės galios užsienio politika dažnai orientuota į konfliktų mažinimą pasaulio sistemoje, įtraukiant kitas panašiai mąstančias valstybes ir stengiantis pasiekti priimtina kompromisą, paprastai per daugiašalius kanalus ir institucijas. Nepaisant kai kurių nesutarimų su hegemonu ir kitomis didžiosiomis valstybėmis, vidutinės galios nekelia jokie esminio iššūkio ar grėsmės pasauliniam *status quo*, t. y. ekonominei ir karinei-politinei jėgų „pusiausvyrai“, taip pat liberaliosios demokratijos tikslingumui.¹⁷

Teoriniu požiūriu Cooperio, Higgotto ir Nossalo tikslas – pateikti į veiksmus orientuotą alternatyvą, padedančią suprasti, kaip valdoma ir plėtojama sudėtinga tarpusavio priklausomybė pasibaigus Šaltajam karui. Jie teigia, kad nehegemoninės valstybės gali daryti įtaką tarptautinės sistemos formai ir pobūdžiui, tik ne taip ryžtingai kaip dominuojanti valstybė.¹⁸ Finlayson ir Weston išsako panašią mintį, teigdami, kad vis labiau ekonominis tarptautinių santykių pobūdis atvėrė daugiau erdvės antrojo lygmens valstybėms burtis į mažas grupes ir bandyti daryti įtaką žaidimo taisyklėms. Tačiau šiame kontekste išliko nuolatinė prielaida, kad pagrindiniams dominuojančių veikėjų, pvz. JAV, interesams nebuvo keliamas esminis iššūkis. Cooperis pažymi, kad užsienio

¹⁵ Wood, B. (1988). The middle powers and the general interest (No. 1). North South Inst. P. 20

¹⁶ Cooper, A. F., Higgott, R. A., & Nossal, K. R. (1993). Relocating middle powers: Australia and Canada in a changing world order (Vol. 6). Ubc Press. P.2

¹⁷ Jordaana, E. (2003). The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon*, 30(1), 165-181. P. 3

¹⁸ Nossal p. 10

vidurio valstybių, kurios save įvardija kaip tokias, užsienio politikos tikslai išliko nepakitę. Tradiciškai vidutinės galios veikė kaip tarptautinės sistemos rėmėjai.¹⁹

1.2. Didžiųjų galių užsienio politikos instrumentai

Tradiciškai vertinant didžiąsias galias ir jų pajėgumus yra naudojami tokie terminai, kaip aukščiausių pajėgumų kariuomenė ir galimybė daryti įtaką visame pasaulyje.

Didžiosios galios atlieka lemiamą vaidmenį pasaulio politikoje. Jų interesai, kariniai pajėgumai ir ekonominė galia lemia, kad jų veiksmai daro didelį poveikį tarptautinei saugumo aplinkai. Jos neproporcingai daug dalyvauja aljansuose ir karuose, o jų diplomatinį svorį dažnai sustiprina aktyvus vaidmuo tarptautinėse institucijose ir forumuose.²⁰ Toks nevienodas galios ir prestižo pasiskirstymas lemia teisių ir taisyklių, reguliuojančių valstybių tarpusavio sąveiką, rinkinį, kuriame įsitvirtinusios galybės konkuruoja, kad išlaikytų *status quo* ir išsaugotų savo pasaulinę įtaką.²¹

Kariniai ir ekonominiai pajėgumai gali būti išreikšti tokiais rodikliais, kaip karinės išlaidos ir BVP, o didžiosioms valstybėms būdingos privilegijos niekur kitur nėra taip akivaizdžiai matomos, kaip Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos balsavimo mechanizmuose, kur penkios nuolatinės narės turi viršenybę suteikiančią veto teisę. Dešimt pagal karines išlaidas didžiausių šalių (JAV, Rusija, Kinija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė, Indija, Vokietija, Italija, Japonija, Saudo Arabija ir Prancūzija) beveik tiksliai atitinka dešimt pagal BVP didžiausių šalių. Pažymėtina, kad kiekviena šalis, turinti nuolatinę vietą JT Saugumo Taryboje, taip pat patenka į didžiausių karinių ir ekonominių galių dešimtuką. Po jos rikiuojasi JAV, kurios pirmuoja karinių išlaidų reitinge, ir Rusija bei Kinija, kurios abi daro didelę karinę, ekonominę ir diplomatinę įtaką tarptautinėje sistemoje.²² Jeigu Europos Sąjungą traktuotume, kaip konsoliduotą didžiąją galią, tai jos ekonominė gerovė ir diplomatinis svoris JT Saugumo Taryboje leistų jai būti vienai iš stipriausių didžiųjų galių.

Beveik kiekvienoje tarptautinių santykių studijoje apie statusą ši sąvoka pateikiama plačiąja prasme, t. y. valstybės statusas priklauso nuo jos padėties bendroje tarptautinės hierarchijos ašyje.²³

¹⁹ Cooper, A. F. (1997). Niche diplomacy: a conceptual overview. *Niche diplomacy: Middle powers after the Cold War*, 1-24. P.8

²⁰ Levy, J. S. (2014). *War in the modern great power system: 1495–1975*. University Press of Kentucky. 10 p.

²¹ Danilovic, V. (2002). *When the stakes are high: Deterrence and conflict among major powers*. University of Michigan Press.

²² Sweijts, T., Oosterveld, W. T., Knowles, E., & Schellekens, M. (2014). *Why are Pivot States so Pivotal?: The Role of Pivot States in Regional and Global Security (Vol. 4)*. The Hague Centre for Strategic Studies.

²³ Kapstein, E. B., & Mastanduno, M. (Eds.). (1999). *Unipolar politics: Realism and state strategies after the Cold War*. Columbia University Press. P.28

Pagal šį vėberišką požiūrį statusas yra suvokiamas, kaip savita hierarchija, kurioje veikėjai yra reitinguojami.²⁴ Statusas tampa prestižo sinonimu: veikėjo statusą lemia jo prestižo dydis. Prestižo šaltinis yra įvairios savybės, pavyzdžiui, materialinės galimybės, vaidmenys ir moralinės savybės. Šie atributai yra priemonė įgyti prestižą ir pakilti statuso ašyje. Atitinkamai valstybė turi aukštą statusą, nes yra, pavyzdžiui, didžioji galia arba išsivysčiusi šalis. Tyrėjai nurodo keletą strategijų, kurias, remdamosi socialinio tapatumo teorija (SIT), valstybės gali taikyti siekdamos pagerinti savo bendrą statusą tarptautinėje sistemoje: jos gali prisijungti prie aukštesnio statuso (socialinis mobilumas); jos gali mobilizuoti išteklius, kad pagerintų santykinę padėtį (socialinė konkurencija); jos gali iš naujo įvertinti neigiamų grupės bruožų reikšmes arba rasti naujų pranašumo dimensijų (socialinis kūrybiškumas). Verta pažymėti, kad nors dažnai deklaruojamas šių strategijų tikslas –įgyti didžios galios statusą, tikrasis valstybės tikslas yra įgyti aukštą statusą ir per tai – savigarbą.

Dažnai pasitaiko neatitikimų tarp valstybės materialinių pajėgumų ir jos statuso.²⁵ Taikant holistinį požiūrį atsižvelgiama ne tik į pajėgumus, bet ir į valstybės interesus, tikslus ir elgseną. Teigiama, kad didžioji galia nėra vien tik valstybės, turinčios tam tikrus kiekybinius ir kokybinius išteklius, funkcija, bet valstybė taip pat dalyvaus pasaulio reikaluose, demonstruos globalius interesus ir elgsis, kaip didžioji galia. Tačiau valstybės interesai ar elgsenos būdas savaime nėra geri didžiosios galios rodikliai, nes juos dažnai perima ir tokio statuso neturinčios valstybės.

Hans Morgenthau pripažįsta, kad galia tam tikru mastu vertinama subjektyviai, todėl valstybės gali demonstruoti galios fasadą, siekdamos sustiprinti savo pasaulinį statusą.²⁶ Robert Gilpin dar labiau pabrėžia subjektyvų didžiosios galios statuso aspektą: „Nors galia reiškia ekonominius, karinius ir susijusius valstybės pajėgumus, prestižas visų pirma reiškia kitų valstybių požiūrį į valstybės pajėgumus, jos gebėjimą ir norą naudotis savo galia“.²⁷

Kadangi didžiosios valstybės statusas nėra teisinis statusas, kuris suteikiamas valstybei, tokio statuso pripažinimas yra akivaizdus tik dėl tarptautinės bendruomenės aktyviai ir pasyviai suteikiamų privilegijų. Net jei šios privilegijos iš karto nesuteikia visiško didžiosios galios pripažinimo, laikui bėgant jos stiprina šalies padėtį, o jų suteikimo aplinkybės išnyksta iš atminties. Svarstydami sąlygas, kurios būtinos, kad šalis gautų didžiųjų galių privilegijas, pirmiausia reikia apsvarstyti, kokios valstybės savybės turės įtakos tarptautinės bendruomenės norui suteikti jai tokias privilegijas. Tyrėjas Gadi Heiman, išskiria keturias savybes: pagrindines, simbolines, moralines ir netiesiogines.

²⁴ Bendix, R., & Lipset, S. M. (1953). *Class, status and power: a reader in social stratification*. P.63

²⁵ Suzuki, S. (2008). Seeking legitimate' great power status in post-Cold War international Society: China's and Japan's participation in UNPKO. *International Relations*, 22(1), 45-63.

²⁶ Morgenthau, H. J., Thompson, K. W., & Clinton, W. D. (1985). *Politics among nations: The struggle for power and peace*.

²⁷ Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press. P. 31

Pagrindinės savybės yra tiesiogiai susijusios su statusu. Iš tikrųjų jos yra tas bruožas, aplink kurį sukuriamas statusas – jo institucionalizavimo branduolys. Didžiosios galios atveju tai reiškia valstybės galios pagrindus. Galia yra grindžiama kariniais ir ekonominiais pajėgumais, kurie kartu lemia valstybės gebėjimą veiksmingai naudoti plataus masto, ilgalaikę, o moderniaisiais laikais ir nutolusią nuo savo valstybės sienų galios prievartą.²⁸

Simbolinės charakteristikos – tai veikėjo bruožai, susiję su tam tikru statusu ar su juo susijusiomis privilegijomis arba turintys tiesioginį ryšį su jomis. Didžiosios galios statuso atveju tokia asociacijos forma gali pasireikšti, kai nedidžioji galia turi kai kurių didžiajai galiai būdingų išteklių, pavyzdžiui, didelę teritoriją ir gyventojų skaičių, kolonijas, branduolinius ginklus, lėktuvus ar povandeninius laivus. Kita sąsajų rūšis yra susijusi su valstybės istoriniu palikimu, t. y. ar valstybė buvo svarbi tarptautinės sistemos veikėja netolimoje praeityje? Ar dėl tradicijos ar istorinių aplinkybių valstybė turi vieną ar kelias privilegijas, tapatinamas su didžiosiomis valstybėmis? Tokios valstybės ir toliau linkusios gauti ypatingas privilegijas, nepaisant to, kiek pasikeitė aplinkybės. Tai pabrėžia pirmenybės svarbą tarptautiniuose santykiuose: privilegijos retai kada yra pasiimamos, jos yra suteikiamos. Taigi, tradicija būti didžiąja galia yra privalumas, siekiant atnaujinti didžiosios galios privilegijas. Galiausiai tam tikri šalies demonstruojami elgesio modeliai taip pat sukuria asociatyvų ryšį tarp šalies ir didžiosios galybės statuso. Jei nori būti pripažintas didžiąja galybe, turėtum taip ir elgtis.²⁹

Moralinės teisės kai kuriais atvejais gali būti privalumas, siekiant įgyti statusą. Pavyzdžiui, teisės, suteikiamos, kaip atlygis už tam tikrų paslaugų teikimą arba tradicijos ar moralinio prestižo nustatytos teisės gali būti svarbios, suteikiant su statusu susijusias privilegijas subjektui, kuris neturi būtinų pagrindinių to statuso požymių. Didžiosios galios statuso atveju dažniausias moralinių teisių pavyzdys yra privilegijos, suteikiamos valstybei už jos dalyvavimą kare. Paprastai manoma, kad valstybė, kuri deda dideles pastangas ir patiria dideles aukas, kovodama už bendrąjį gerį, turi teisę į tam tikrą atlygį pokarinėje tvarkoje. Tai gali būti teritoriniai laimėjimai, ekonominė nauda ir paprastai įtakingas vaidmuo naujoje pasaulio tvarkoje.³⁰

Aplinkybiniai požymiai – tai požymiai, kuriuos tam tikromis aplinkybėmis veikėjas gali panaudoti, kad įgytų statusą arba jo privilegijas – prekiaudamas su jais arba naudodamasis jais, teikdamas esmines paslaugas kitiems veikėjams. Tai apima tiek materialias, tiek nematerialias savybes, pavyzdžiui, gamtinius išteklius, geografinę padėtį, demografines savybes, politinę

²⁸ Heimann, G. (2015). What does it take to be a great power? The story of France joining the Big Five. *Review of International Studies*, 41(1), 185-206. P. 192

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid.

priklausomybę ir narystę organizacijoje. Būti valstybės, kuri laikoma potencialia grėsme tarptautinei tvarkai, kaimyne yra aplinkinių savybių pavyzdys. Ši savybė suteikia valstybei svertų pirmaujančių galybių, kurios suinteresuotos, kad ta valstybė taptų esamos tvarkos ramsčiu, atžvilgiu. Per sisteminius karus net ir maža valstybė gali brangiai „parduoti“ savo dalyvavimą, ypač jei ji pasižymi savybėmis, dėl kurių jos indėlis yra svarbus. Pasiekus pergalę, valstybės dalyvės turi teisę reikalauti vykdyti sutartas sąlygas. Taigi, karo metu susiklosčiusios aplinkybės tampa moralinėmis teisėmis po pergalės.³¹

Simbolinės, moralinės ir aplinkybinės savybės leidžia mažoms ar vidutinio dydžio šalims įgyti privilegijų, kurios būdingos didžiajai galiai daugiausia per sisteminius karus. Istoriskai sisteminiai karai nulemdavo naujosios pasaulio tvarkos lyderius, t. y. valstybes, kurios atlikdavo pagrindinį vaidmenį siekiant pergalės. Paprastai pripažįstama, kad šios valstybės turi didžiosios galios statusą dėl savo materialinių galimybių. Tačiau tokios „karūnacijos“ taip pat suteikia galimybę „paukštinti“ valstybes pakeleives, neturinčias materialinių pajėgumų, kurie pateisintų didvalstybės statusą. Stipriausioms valstybėms abiejose karo pusėse dažnai reikėjo bendradarbiavimo su silpnesnėmis valstybėmis, pasižyminčiomis savybėmis, suteikiančiomis joms ypatingą vertę. Būdamos naujosios tarptautinės tvarkos architektės, galingosios valstybės gali keistis privilegijomis mainais į bendradarbiavimą karo ar pokario metais.³²

1.3. Apsidraudimo politika

Literatūroje dažniausiai pažymima, jog mažosios valstybės naudoja apsidraudimo politiką. Valstybės dažnai taiko apsidraudimo strategijas, kad sumažintų riziką, su kuria susiduria tarptautiniuose reikaluose. Jos apsidraudžia įprastine, finansine prasme, siekdamos kompensuoti riziką pasaulinėse rinkose. Jos taip pat taiko strategijas, kad apsidraustų nuo tarptautinio saugumo pavojų, išlaikydamos strateginį dviprasmiškumą, kurdamos ribotus saugumo susitarimus ir puoselėdamos kuklią savisaugą, jei potencialios grėsmės materializuotųsi. Abi apsidraudimo rūšys paprastai laikomos apdairiu elgesiu. Tačiau apsidraudimo strategijos kartais žlunga. Riziką gali būti sunku apskaičiuoti, o priemonės, reikalingos apsisaugoti nuo jos, gali būti brangios.³³

Ši sąvoka yra vartojama apibūdinti strategijas, kuriose dera bendradarbiavimo ir konkurencijos elementai; antraeilių valstybių strategijas, kuriomis siekiama laviruoti tarp didesnių galių, ir strateginius derinimus, kuriems būdingi dviprasmiški signalai ir griežtų gynybos paktų

³¹ Ibid.

³² Ibid. P. 193

³³ Ciorciari, J. D. (2019). The variable effectiveness of hedging strategies. *International Relations of the Asia-Pacific*, 19(3), 523-555.

vingimas. Apsidraudimas geriausiai suprantamas, kaip strategija, kuria siekiama kovoti su saugumo rizika, o ne su aiškiai nustatytomis grėsmėmis. Tai skiria apsidraudimą nuo balansavimo ir atspindi pagrindinius apsidraudimo strategijos tikslus: sumažinti tikimybę, kad grėsmė materializuosis, išlaikyti atviras duris produktyviam dalyvavimui ir išvengti pernelyg didelės priklausomybės nuo užsienio gynėjo, kartu išsaugant strateginį lankstumą, prireikus ieškoti pagalbos. Net ir tada, kai politikos formuotojai įžvelgia užsienio jėgos grėsmę, jie gali nuspręsti ją vertinti tik kaip riziką, jei neturi patikimos atsvaros galimybės arba siekia išvengti savaime išsipildančios pranašystės.³⁴

Apsidraudimo politika gali būti laikoma būdu valdyti riziką, susijusią su tam tikrais pasirinkimais dėl derinimo su viena ar daugiau didžiųjų valstybių. Pavyzdžiui, Johnas Ciorciari teigia, kad „apsidraudimas gali būti laikomas konkrečia derinimo strategijos rūšimi, skirta optimizuoti riziką ir naudą, susijusią su bendradarbiavimu saugumo srityje su didžiąja galia“. Ciorciari požiūriu, ribotas derinimas yra apsidraudimo forma, nes jis konkrečiai reiškia besivystančių šalių bandymus išvengti derinimo, pagal kurį reikalaujama, kad jos remtų didžiosios galios ginkluotą kovą, susaistytų jas tam tikromis užsienio politikos pozicijomis arba suteiktų didžiąjai galiai nuolatines bazines.³⁵

Cheng-Chwee Kuik apsidraudimą apibrėžia kaip elgesį, kai šalis siekia kompensuoti riziką, taikydama kelias politikos galimybes, kuriomis siekiama sukelti vienas kitam priešingą poveikį esant dideliame neapibrėžtumui ir dideliame pavojui.³⁶ Medeirosas apsidraudimo politiką apibrėžia kaip geopolitinio draudimo strategiją, nes ji leidžia valstybėms kompensuoti ir sumažinti potencialių grėsmių mastą santykiuose su tarptautinėmis ir regioninėmis galybėmis, nesusidūrus nė su viena iš jų.³⁷ Apsidraudimo strategiją gali taikyti bet kuri valstybė. Teigiama, kad apsidraudimą kaip strateginę galimybę paprastai naudoja antrojo lygmens valstybės, tačiau ją gali naudoti ir didžiosios valstybės.³⁸

³⁴ Haacke, J. (2019). The concept of hedging and its application to Southeast Asia: A critique and a proposal for a modified conceptual and methodological framework. *International Relations of the Asia-Pacific*, 19(3), 375-417.

³⁵ Ciorciari, J. D. (2009). The balance of great-power influence in contemporary Southeast Asia. *International relations of the Asia-Pacific*, 9(1), 157-196.

³⁶ Cheng-Chwee, K. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*, 30(2), 159-185.

³⁷ Medeiros, E. S. (2005). Strategic hedging and the future of Asia-pacific stability. *The Washington Quarterly*, 29(1), 145-167.

³⁸ Salman, M., & Geeraerts, G. (2015). Strategic hedging and China's economic policy in the Middle East. *China Report*, 51(2), 102-120.

2. Turkijos užsienio politikos laikysena ir ambicijos po Šaltojo karo

2.1. Turkijos istorinės ir geopolitinės išraiškos užsienio politikos suvokime

Sugriuvus Sovietų Sąjungai, tokiu savu veiksmu ji faktiškai užbaigė Šaltąjį karą. Turkijai, kuri 1953 m. tapo NATO aljanso nare, tai reiškė, kad ji vėl privalo surasti save naujoje tarptautinėje sistemoje. Sovietų grėsmė iš šiaurės, Juodosios jūros ir iš šiaurės rytų per Kaukazą darė spaudimą Turkijos nacionaliniam saugumui. NATO saugumo kontekste Turkija buvo bastionas prieš raudonąjį blogį iš rytų, pirmasis fortas, kuris turėjo pasitikti puolimą. Žlugus Sovietų Sąjungai, tiesioginė grėsmė iš didžiosios galios dingo pernakt, nes SSRS paveldėtoja Rusija buvo žymiai silpnesnė.

Pasibaigus Šaltajam karui, Turkijos užsienio politikos elitas naudojo valstybės tilto metaforą, nes ji pateisino ir įrėmino skirtingus užsienio politikos pasirinkimus skirtinguose kontekstuose.³⁹ Tiltu metafora leido pavaizduoti Turkiją, kaip hibridinę tarptautinę tapatybę turinčią šalį. Turkija buvo vaizduojama, kaip šalis, kurios kiekviena koja yra skirtingame žemyne, t. y. Europoje ir Azijoje, kuri lygiaverčiai priklauso dviem skirtingoms civilizacijoms – Vakarų ir Rytų, – tačiau daugiausia puoselėja vakarietiškas vertybes. Išsiskirianti iš aplinkinių valstybių tuo, jog yra demokratiškesnė, turi rinkos ekonomiką, yra pasaulietinė. Nors šis hibridiškumas padėjo Turkijai pagrįsti jos pasienio tapatybę, tačiau jis ir kartu labiau išryškino Turkijos bendrumą su Europa nei skirtumus.⁴⁰

Griūvant dvipolei tarptautinių santykių sistemai, atsirado geopolitinis vakuumas, sukėlęs tarptautinių santykių nestabilumą. Šis veiksnys suteikė galimybę regioninėms galioms užpildyti didelį vakuumą, susidariusį geopolitiškai labai svarbioje zonoje, kur susikerta centrinės ir periferijos dalys. Galima numatyti tam tikras tendencijas, kad dauguma karinių ir politinių krizių po Šaltojo karo vyko kaip tik šioje zonoje.⁴¹

Sugriuvus Sovietų Sąjungai, Turkijos funkcija ir tapatybė turėjo būti pakeista ir iš naujo apibrėžta. Šaltojo karo metais, pasinaudodama savo geografiniu išskirtinumu ir pristatydama save kaip bastioną pietiniame NATO flange, Turkija turėjo atlikti pirmosios gynybos nuo komunizmo linijos gynėjos vaidmenį. Kadangi komunizmo laikai baigėsi, saugumas nebebuvo svarbiausias klausimas, kurį Turkijos užsienio politikos elitas galėjo pasitelkti, siekdamas pagrįsti savo svarbų vaidmenį.⁴² Jie turėjo rasti ką nors kita, kad pabrėžtų nuolatinę šalies svarbą pasaulio politikoje.

³⁹ Yanik, L. K. (2009). The metamorphosis of metaphors of vision: "Bridging" Turkey's location, role and identity after the end of the cold war. *Geopolitics*, 14(3), 531-549. P.534

⁴⁰ Ibid. P. 535

⁴¹ Davutoğlu, A. (2001). *Stratejik derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları, 110. P.116

⁴² Bilgin, P. (2004). A Return to 'Civilisational Geopolitics' in the Mediterranean? Changing Geopolitical Images of the European Union and Turkey in the Post-Cold War Era. *Geopolitics*, 9(2), 269-291.

Turkijos užsienio politikos diskursas per tuos metus atspindi užsienio politikos formuotojų pastangas iš naujo apibrėžti Turkijos vaidmenį ir tapatybę naujoje pasaulinėje tvarkoje. Nors iškart po Šaltojo karo Turkijos užsienio politikos elitas retoriškai nuolat tvirtino ir dar kartą patvirtino, kokia unikali, ypatinga ar svarbi tebėra Turkijos geografija, vis dėlto jiems teko šią retoriką įgyvendinti ir praktiškai. Pavyzdžiui, po pirmojo Persijos įlankos karo Turkija leido iš savo teritorijos vykdyti operacijas „Provide Comfort“ ir „Northern Watch“, kurios saugojo Šiaurės Irako kurdus nuo Saddamo Husseino.⁴³

Tansu Çiller, Turkijos ministrė pirmininkė, 1993 m. savo šalį apibūdino taip: „Turkija yra žemynų ir civilizacijų susitikimo vieta. . . . Esame romėnų, graikų, Osmanų ir daugelio kitų kultūrų paveldėtojai. Visos šios praeities civilizacijos praturtino mūsų kultūrą ir supratimą. Stambulo sąsiaurio šalių tiltas ne tik fiziškai jungia Aziją ir Europą, bet ir vertybiškai“. Šis ministrės pirmininkės požiūris aiškiai daro prielaidą, kad Turkija yra ašinė valstybė, kuri yra ne periferijoje, o civilizacijos viduryje.

Turkijos užsienio reikalų ministras Ismail Cem pagrindė ministrės pirmininkės mintį apie Turkijos geografijos ir istorijos suponuojamą misiją savo kalboje 1993 m. JT Generalinėje Asamblėjoje: „Įsikūrusi trijų žemynų ir kelių regionų, įskaitant Balkanus, Artimuosius Rytus, Kaukazą ir Vidurinę Aziją, kryžkelėje, ji atlieka reikšmingą vaidmenį palaikant taiką, saugumą ir stabilumą platesniame regione. Gyvenome kartu su tautomis, kurios faktiškai sudaro 26 šiuolaikines nepriklausomas valstybes. Šiandien Turkijos užsienio politikoje labiau nei bet kada anksčiau atsispindi šios plačios geografijos istoriniai ir kultūriniai bruožai... Esame įsitikinę, kad naujojo tūkstantmečio pradžioje Turkijai teks lyderės vaidmuo platesniame regione. Ji ir toliau bus tiltas, komunikatorius ir taikdarys“.⁴⁴ Jau XX a. pabaigoje, Turkijos užsienio reikalų ministro žodžiai užkodavo Turkijos kaip reikšmingos valstybės ateitį naujajame amžiuje.

Ši istorinė, geografinė ir kultūrinė sąsaja iš vidinio elito supratimo į tarptautinį veikimą buvo pateikta kaip neosmanizmo ideologija. Neosmanizmo sąvoka pirmą kartą tapo madinga akademiniam ir neakademiniam diskurse XX a. paskutiniojo dešimtmečio pradžioje, o paskui vėl 2000-aisiais. Pirmosios bangos autorius buvo Turgut Özal, Turkijos prezidentas Šaltojo karo pabaigoje. Neosmanizmas buvo suprantamas, kaip atsinaujinęs susidomėjimas buvusiomis imperijos teritorijomis ir žmonėmis, įskaitant musulmonais, kurie buvo tos imperijos dalis. Šis

⁴³ Makovsky, A., & Sayari, S. (2000). Turkey's New World: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy. Washington Institute for Near East Policy. P. 54

⁴⁴ Cem, İ. (2000). Turkey in the 21st century: speeches and texts presented at international fora (1995-2000). Rustem. P. 22-24

susidomėjimas atsirado išnykus Šaltojo karo sąlygoms ir padėjo turkams vėl pamatyti save iš visų pusių atgimstančio pasaulio centre, o ne Europos pasaulio paraštėse.⁴⁵

Turkijos politikai vengė naudoti neosmanizmo sąvoką dėl blogų konotacijų su imperiniais laikais, verčiau ją pakeisdami daugiakultūriškumu. T. Özal, o vėliau ir kiti politikai, pasirinkdami Osmanų imperijos istoriją, įvairių skirtingų etninių grupių buvimą ir valdymą Osmanų imperijoje prilygino pliuralizmui ir harmonijai, gebėjimą „valdyti“ šias grupes – geram valdymui, o stabilumą ir tvarką – taikai. Šie selektyvūs svarstymai vėliau buvo paversti retorika, reiškiančia, kad Osmanų imperijos, kaip taikdarės kvalifikacija suteikė šiuolaikinei Turkijai įgaliojimus užtikrinti taiką ir stabilumą šalies viduje ir regione.⁴⁶

Kadangi tarptautiniu mastu su Turkija besiribojančios valstybės kadaise buvo Osmanų imperijos dalis, turkų elitas jas laikė romantizuoto Osmanų imperijos koegzistencijos dalimi. Toks mąstymas leido Turkijos užsienio politikos formuotojams, kaip Osmanų imperijos paveldėtojams, teigti, kad jie turi tiesioginės koegzistencijos patirties, ir todėl Turkijai, pirmiausia Balkanuose, o vėliau kai kuriose buvusios Sovietų Sąjungos tiurkiškose respublikose suteikti regiono lyderės, galinčios užtikrinti stabilumą, ekonominę vystymąsi ir taiką, vaidmenį.⁴⁷

Anot Prezidento T. Özal, geopolitinis regionas, kuris tęsiasi nuo Centrinės Azijos iki Balkanų, yra Turkijos vadovaujamo vaidmens tikslinė sritis. Šiame regione didele dalimi gyvena tiurkų bendruomenės, o kartu su šiuo aspektu jame yra ir kultūrinė juosta, kurią jis vadina „tiurkų pasauliu“. Tačiau šiame regione taip pat didele dalimi yra bendruomenių ir valstybių, kurios yra musulmoniškos, bet ne tiurkiškos, gyvenusios kaip Osmanų imperijos pavaldiniai.⁴⁸

Pasikeitus valdžiai ir 2002 m. išrinkus Teisingumo ir plėtros partiją (AKP), jos lyderis R. T. Erdoganas iš principo palaikė anksčiau vystytą tezę apie platesnę Turkijos įtaką pasaulyje, kylančią iš istorinės patirties. Tačiau ryškus skirtumas buvo, jog R. T. Erdogano Turkijos užsienio politikos vizija neapima Ankaros, kaip visada ištikimos ar paklusnios Vakarų sąjungininkės. R. T. Erdoganas į užsienio reikalus žiūri per galios pusiausvyros prizmę, kuri dažnai būna transakcinė.⁴⁹

XXI a. pirmajame dešimtmetyje Turkijai išliekant NATO nare ir teikiant prioritetą narystei Europos Sąjungai, R. T. Erdoganas pradėjo teigti, kad Ankaroje gimsta nauja mąstymo banga.

⁴⁵ Fuller, G. E. (1992). Turkey faces east: New orientations toward the Middle East and the Old Soviet Union. RAND ARROYO CENTER SANTA MONICA CA. p.13

⁴⁶ Yavuz, M. H. (1998). Turkish identity and foreign policy in flux: The rise of Neo-Ottomanism. Critique: Journal for Critical Studies of the Middle East, 7(12), 19-41.

⁴⁷ Ibid. P. 40

⁴⁸ Yanık, L. K. (2011). Constructing Turkish “exceptionalism”: Discourses of liminality and hybridity in post-Cold War Turkish foreign policy. Political Geography, 30(2), 80-89.

⁴⁹ Cagaptay, S. (2019). ERDOGAN'S EMPIRE: Turkey and the Politics of the Middle East. Bloomsbury Publishing. P. 18

Pasibaigus Šaltajam karui, Turkijos užsienio politikos elitas jau buvo pradėjęs įsivaizduoti tvirtesnę Ankaros vaidmenį tarptautiniuose reikaluose. Remdamasis šiuo mąstymu nuo 2003 m. R. T. Erdoganas palaipsniui atsisakė Atatiurko užsienio politikos modelio, orientuoto į Vakarų ir užsisklendusio savyje, ir ėmėsi aktyvistinės ir neoimperialistinės užsienio politikos. Erdogano patarėjas, o vėliau užsienio reikalų ministras ir ministras pirmininkas Ahmetas Davutoglu šią politiką pavadino „strateginiu gyliu“ ir ja buvo siekiama atkurti Osmanų imperijos laikų Turkijos įtaką Artimuosiuose Rytuose, Balkanuose ir kitur, prisidengiant gerais kaimyniniais santykiais.⁵⁰

Ahmeto Davutoglu nuomone, pasaulį sudaro skirtingos „geostrateginės zonos“. Jis išskiria tris geostrategines zonas, iš kurių Turkija gali gauti naudos: netoliese esančios sausumos zonos (Balkanai, Artimieji Rytai ir Kaukazas); netoliese esančios jūros zonos (Juodoji jūra, Adrijos jūra, rytinė Viduržemio jūros dalis, Raudonoji jūra, Persijos įlanka ir Kaspijos jūra); ir netoliese esančios žemyninės zonos (Europa, Šiaurės Afrika, Pietų Azija, Centrinė ir Rytų Azija). A. Davutoglu teigia, kad Turkija turi palaipsniui plėsti savo įtaką šiose zonose, kad sustiprintų savo padėtį pasaulyje.⁵¹

Dėl to, kad Turkijos ambicijos yra plačios, o jos dabartinis statusas yra per daug menkas sutinka ne tik Turkijos lyderiai, tačiau ir jos piliečiai. Friedrich-Ebert-Stiftung 2022 m. atliktas tyrimas parodo, jog net 82% Turkijos piliečių yra nepatenkinti jos tarptautiniu statusu.⁵² Šis skaičius parodo, kad Turkijos tikslas tapti didžiąja galia tarptautiniu mastu yra procesas, kurį ne tik valstybės lyderiai propaguoja, bet jis ateina iš šalies vidaus. Tarp 14 valstybių respondentų, įskaitant Rusijos, kuri vykdo ekspansionistinį puolimą prieš Ukrainą, būtent Turkijos respondentai labiausiai buvo nepatenkinti savo valstybės statusu. Daugiau negu pusė turkų, 56%, mano, kad jų valstybė turėtų dalyvauti karinėse intervencijose. 53% Turkijos respondentų atsakė, jog siekiant išvengti pavojaus savo šaliai, jie leistų vykdyti karinius veiksmus kitose šalyse. 61% respondentų mano, kad karinės intervencijos yra efektyvus būdas spręsti užsienio politikos iššūkius. Iš šių atsakymų galima teigti, jog Turkijos piliečiai yra karingai nusiteikę ginti savo suverenitetą ne tik savo valstybėje, bet ir svetur.⁵³

„Turkija dalyvaus Mosulo operacijoje ir užims vietą prie derybų stalo. Apie tai, kad liksime už jo ribų, negali būti nė kalbos. Nes Mosule mus sieja istorija“.⁵⁴ Taip kalbėdamas apie buvusias teritorijas ir atsakomybę už ją, R.T. Erdoganas prieš Mosulo Irake išlaisvinimo operaciją nedviprasmiškai užsiminė, kad miestas yra Turkijos istorijos dalis ir ji privalo turėti balsą prie derybų

⁵⁰ Ibid. p. 45

⁵¹ Davutoğlu, A. (2001). Stratejik derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu. P.118

⁵² Security Radar 2022: FES Regional Office for Cooperation and Peace in Europe. (2023, Balandžio02). Retrieved from <https://peace.fes.de/security-radar-2022>

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Presidency Of The Republic Of Turkey : “Turkey Will Take Part in the Mosul Operation and Hold a Seat at the Table”. <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/53664/turkey-will-take-part-in-the-mosul-operation-and-hold-a-seat-at-the-table>

stalo. Iš tokių Turkijos lyderių pasisakymų galima suprasti, jog istorinė atmintis yra svarbi, formuluojant Turkijos užsienio politiką ir interesus buvusiose Osmanų imperijos teritorijose.

2022 m. spalio 28 d. Turkijos prezidentas R.T. Erdoganas paskelbė „Turkijos šimtmečio viziją“, likus dienai iki 99-ųjų Respublikos dienos metinių sostinėje Ankaroje. Joje Prezidentas R.T. Erdoganas ir jo Teisingumo ir plėtros partija nurodė keletą simbolinių metų, tokių kaip 2023 m., 2053 m., 2071 m., teigdami, kad per šias sukaktis ir po jų jie kurs geresnę Turkiją. Pavyzdžiui, 2023 m. bus minimos Turkijos Respublikos 100-osios metinės. R. T. Erdoganas teigia, kad šis šimtmetis, ypač po 2023 m. bus „Turkijos šimtmetis“. 2053 m. sukanka 600 metų, kai Osmanų imperija užėmė Bizantijos imperijos sostinę Konstantinopolį, dabar vadinamą Stambulu. 2071 metai pažymėti, kaip svarbūs, kadangi tada sueina tūkstantis metų, kai turkų gentys sumušė bizantiečius Manzikerto mūšyje ir įsitvirtino Anatolijoje.⁵⁵

Turkijos Respublikos šimtmečio vizija buvo paskelbta 2010 m., nurodydama, kaip šalis turės atrodyti 2023 m. Ahmet Davutoglu, Turkijos užsienio reikalų ministras ir jos geopolitikos architektas, sukonstravo penkias pagrindines tezes:

1. Turkija sieks įvykdyti visas narystės ES sąlygas ir iki 2023 m. tapti įtakinga ES valstybe nare.
2. Ji ir toliau sieks regioninės integracijos saugumo ir ekonominio bendradarbiavimo srityje.
3. Ji sieks atlikti įtakingą vaidmenį sprendžiant regioninius konfliktus.
4. Ji aktyviai dalyvaus visose pasaulinėse arenose.
5. Ji atliks lemiamą vaidmenį tarptautinėse organizacijose ir taps viena iš dešimties didžiausių pasaulio ekonomikų.

Kad pasiektų šiuos tikslus, Turkija turi daryti pažangą visomis kryptimis ir visose srityse, domėtis visais su pasauliniu stabilumu susijusiais klausimais ir atitinkamai prisidėti.⁵⁶

Turkijos užsienio politikos principų vainikavimu būtų galima pavadinti R.T. Erdogano Jungtinėse Tautose išsakytą frazę – „Pasaulis yra didesnis negu penkios valstybės“. Įvairias kritines Erdogano pastabas apie JT sistemą iki 2013 m. galima interpretuoti kaip įžangą į jo garsųjį šūkį. Pasak jo, gilios neteisybės tarptautinėje sistemoje galiausiai gali lemti jos žlugimą. 2010 m. sakydamas kalbą Trečiajame Jungtinių Tautų civilizacijų aljanso forume R.T. Erdoganas teigė, kad kai tarptautinėje politikoje nebus teisingumo, laisvės, lygybės jausmo ir sąžinės, sistema, ant kurios ji laikosi, anksčiau ar vėliau žlugs. Jis tęsė: „Tai, kad vieni žmonės mėgaujasi saugumu ir gerove,

⁵⁵ Duvar English. (2022). Erdoğan declares 'Century of Turkey vision,' signaling new constitution. Duvar English.

⁵⁶ Davutoglu, A. (2010). Turkey's Zero-Problems Foreign Policy. Foreign Policy. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy>

nebūtinai reiškia, kad kiti nekenčia nuo skurdo, bado ir nepritekliaus. Teisingumas yra universalus principas ir, kad jis būtų prasmingas, turėtų būti praktikuojamas pasauliniu mastu ir nuosekliai.⁵⁷ R.T. Erdoganas taip pat skundėsi dėl privilegijuoto penkių nuolatinių narių buvimo JT Saugumo Taryboje: „Mes visi palikome savo likimą penkių valstybių rankose. Bet argi nėra jokios kitos etninės tapatybės, tikėjimo ir mąstymo, išskyrus šias penkias nares?... Ar ši pasaulinė struktūra apima visą žmoniją? Atsakymas – ne. Todėl JT reikia reformuoti.“⁵⁸

AKP partija suformulavo naują Turkijos tarptautinį vaidmenį, iš dalies naujai interpretuodama Turkijos istoriją ir šalies geopolitinę padėtį iš civilizacinės perspektyvos. Ši nauja geopolitinė vaizduotė rėmėsi Turkijos, kaip „aktyvaus tarptautinės politikos veikėjo ir subjekto“ tarptautinėje politikoje ir gilėjančios integracijos su kaimyninėmis šalimis architektu, idėja. Tai tam tikra prasme priminė laikotarpį, kai Osmanų imperija buvo islamo civilizacijos simbolis ir tarptautinės tvarkos, vadinamos *Pax Ottomana*, kūrėja. Valdant AK partijai Turkija nuolat reiškė prieštaravimus imperialistinėms intervencijoms Vidurio Rytuose. Tęsdama glaudžius santykius su Vakarų institucijomis, tokiomis kaip NATO ir Europos Sąjunga, Turkija priešinosi hegemoniškiems tarptautinės tvarkos bruožams. R.T. Erdoganas ir kiti Turkijos pareigūnai atitinkamai atkreipė dėmesį į teisingumo ir sąžiningumo trūkumą dabartinėje tarptautinėje tvarkoje, dėl kurio ypač nukentėjo besivystančios šalys ir musulmonų pasaulis. Turkija, ypač R.T. Erdogano asmenyje, tapo pagrindine naujos tarptautinės tvarkos šalininke.⁵⁹

Turkijos užsienio politikos elito ir jos eilinių piliečių ambicijos yra pakankamai aukštos. Tačiau ar Turkija yra pajėgi atsižvelgiant į savo ekonomiką ir karinius pajėgumus įvykdyti juos?

⁵⁷ Safak, Y. (2010). İslam ve terör kelimeleri yan yana gelmez. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/dunya/islam-ve-teror-kelimeleri-yan-yana-gelmez-259752>

⁵⁸ Aral, B. (2019). The world is bigger than five. *Insight Turkey*, 21(4), 71-96.

⁵⁹ Duran, B. (2010). Türk dış politikasının iç siyaset boyutu: 2010 değerlendirmesi. *Türk Dış Politikası Yıllığı*, 13-64. P.19-20

2.2. Turkijos ekonominis potencialas

Turkijos šimtmečio vizijos siekiai buvo paviešinti 2010 m., nurodant, kaip per šimtmečio minėjimus 2023 m. turėtų atrodyti Turkijos ekonomika. Tada dar premjeras R.T. Erdoganas nurodė, kokia ateityje turėtų būti Turkijos ekonominė padėtis:

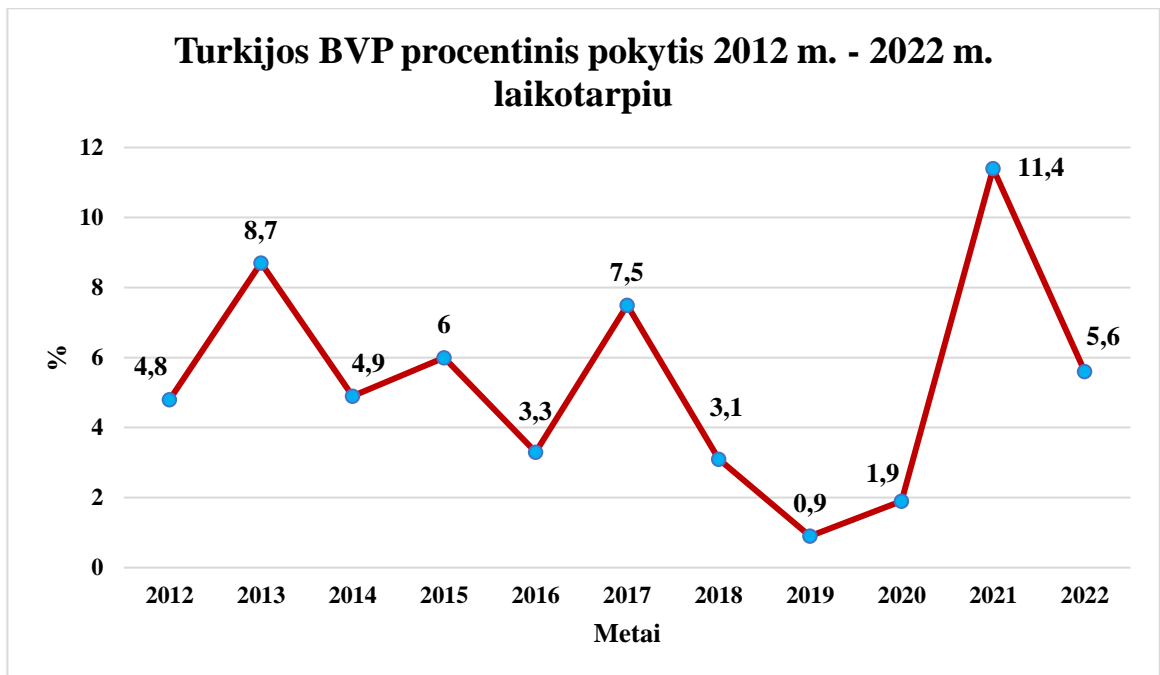
Kategorija	2011 m.	2022 m. ⁶⁰	2023 m. ⁶¹ Tikslas
Vieta reitinge pagal bendrąjį vidaus produktą (BVP)	17 vieta	20 vieta	10 vieta
Vieta reitinge pagal BVP PPP	17 vieta	11 vieta	10 vieta
BVP (trilijonais JAV dolerių)	0,832	0,905	2
BVP PPP (trilijonais JAV dolerių)	1,41	3	2
Eksportas (milijardais JAV dolerių)	135	254	500
BVP gyventojui (JAV doleriais)	11,140	10,655	25,000
BVP PPP gyventojui JAV (JAV doleriais)	18,910	38,759	25,000

1 lentelė Užsibrėžti Turkijos ekonominiai tikslai, kurie planuojami įgyvendinti iki 2023 m.

Kadangi tyrimas yra rašomas 2023 m. pirmoje pusėje, tai naujausi duomenys yra iš 2022 m. Galima įžvelgti, kad pagal tam tikras metrikas Turkija pasiekė savo tikslą, tačiau iki TOP 10 valstybių sąrašo pagal BVP nepavyko pakilti. Eksporto metinės apimties pasiekė tik šiek tiek virš 50%.

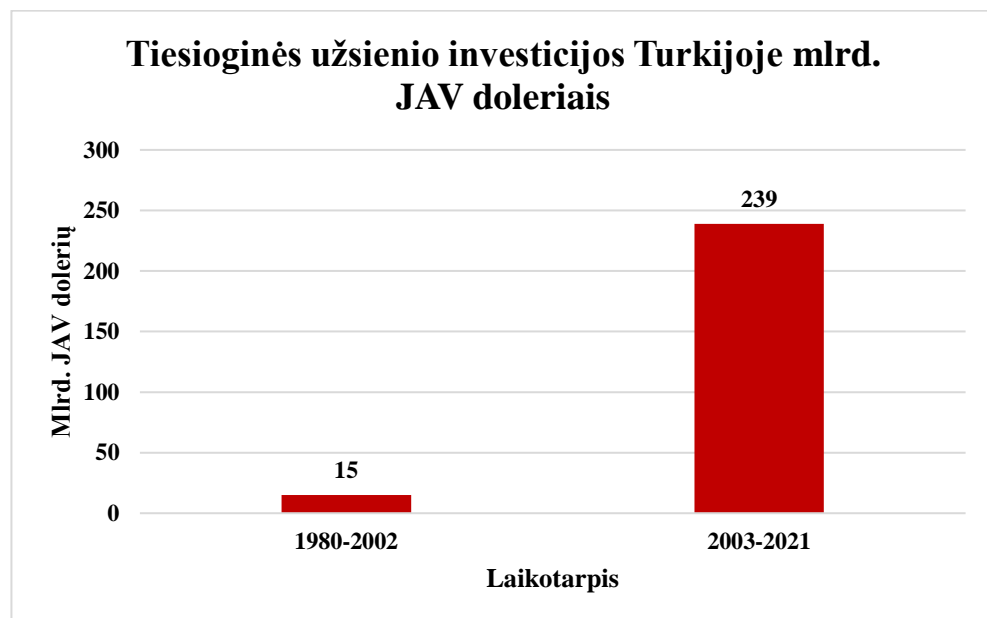
⁶⁰ TURKSTAT

⁶¹ Lehmann, J. P. (2011). Turkey's 2023 economic goal in global perspective. Center for Economics and Foreign Policy Studies-Edam, Tartışma Kağıtları Serisi, Haziran.

2 lentelė Turkijos BVP procentinis augimas 2012-2022 m. laikotarpyje.

Turkijos ekonomika vidutiniškai per praeitą dešimtmetį augo 5,2%. Pagal apskaičiavimus, kad 2010 m. iškelti tikslai būtų pasiekti, Turkijos ekonomikai reikėjo augti apie 8%.

3 lentelė Tiesioginės užsienio investicijos Turkijoje mlrd. JAV doleriais

Turkijos investicijų agentūros duomenimis, per 2003-2021 m. laikotarpį, Turkija sulaukė 239 mlrd. JAV dolerių vertės tiesioginių užsienio investicijų. Palyginus su 1980 m. – 2002 m. laikotarpiu,

tai daugiau negu 15 kartų didesnės investicijos. 2021 m. Turkija tapo penkta pagal populiarumą TUI vieta visoje Europoje.⁶²

Verta pažymėti, kad nepaisant Turkijos ekonomikos ambicijų, jos silpna vieta yra priklausomybė energetikos srityje. Turkija yra importuojanti naftą ir gamtines dujas šalis, o jos potencialios iškasenos gali būti Trakijos baseine, Viduržemio ir Juodosios jūros šelfe. Kasmet Turkija išleidžia daugiau kaip 40 mlrd. JAV dolerių naftos, gamtinių dujų ir anglies importui. Vietinė naftos gavyba patenkina tik 7 % paklausos, todėl Turkija importuoja apie 260 mln. barelių naftos.

Padidėjęs anglies importas parodė anglies gamybos didėjimo tendenciją. 2010 m. importuotų anglių gamybos dalis buvo 7 %, o nuo 2022 m. pasieks 20 % visos elektros energijos gamybos. Nuo 2022 m. importuotos anglies generacija yra daugiau nei 4 kartus didesnė (63,2 TWh) nei 2010 m. (14,5 TWh). 2022 m. ne tik rekordiškai išaugo anglies importas, bet ir smarkiai pasikeitė Turkijos anglies tiekėjai. Daugelį metų Kolumbija buvo pagrindinė Turkijos akmens anglių tiekėja elektros energijos gamybai. Tačiau nuo 2022 m. Kolumbijos vietą užėmė Rusija, kuri visus metus tiekė beveik pusę šalies elektros energijos gamybai skirtų akmens anglių importo.⁶³

Turkija yra labai priklausoma nuo Rusijos dujų ir apskritai nuo iškastinio kuro importo. 2021 m. ji iš Rusijos importavo 45% savo suvartojamų dujų, o 2022 m. – 40%. Tuo pačiu metu gamtinės dujos tapo vis svarbesnės Turkijos energijos derinyje: dujų dalis bendrame energijos suvartojime išaugo nuo 16 % 2000 m. iki daugiau kaip 30 % 2022 m. Dėl to 2020 m. ši 85 mln. gyventojų turinti valstybė tapo septinta pagal dydį dujų vartotoja pasaulyje.⁶⁴

Perėjimas nuo rusiškų dujų prie kitų dujų tiekėjų susidūrė su savais sunkumais. 2023 m. pradžioje dėl gedimo Irano tinkle dujų tiekimas Tabrizo-Ankaros dujotiekiu buvo sumažintas 70 %. Panašus sumažinimas įvyko ir 2022 m. pradžioje. Iranas tebėra antras pagal dydį dujų tiekėjas Turkijai po Rusijos, 2021 m. jis tiekė daugiau kaip 9 mlrd. kubinių metrų dujų.

Tačiau, Turkija turi aiškius siekius tapti nepriklausoma energetiškai bei tapti grynąja eksportuotoja. Šie užmojai yra konsoliduojami dujų klodų atradimais rytų Viduržemio jūroje bei dideliais atradimais Juodojoje jūroje. Likus mažiau nei mėnesiui iki rinkimų Turkija pradės gamtinių dujų gavybą didžiausiame Juodosios jūros telkinyje, todėl prezidentas R.T. Erdoganas turės galimybę sumažinti energijos kainas vartotojams. Pirmuoju etapu iš Sakaryos telkinio bus tiekama 10 mln. kubinių metrų per dieną, o antruoju etapu – 40 mln. kubinių metrų per dieną. Dabartiniais duomenimis

⁶²FDI in Türkiye - Invest in Türkiye. (2023, Balandžio 02). Retrieved from <https://www.invest.gov.tr/en/whyturkey/pages/fdi-in-turkey.aspx>

⁶³ Türkiye Electricity Review 2023. (2023, Kovo 30). <https://ember-climate.org/insights/research/turkiye-electricity-review-2023>

⁶⁴ Petkova, M. (2023). Russia's war in Ukraine inspires Turkish gas dreams. Energy Monitor. Retrieved from <https://www.energymonitor.ai/policy/russias-war-in-ukraine-inspires-turkish-gas-dreams>

telkinyje yra 710 mlrd. kubinių metrų išgaunamo rezervo.⁶⁵ Telkinio vertė – apie 500 mlrd. JAV dolerių.

Atsinaujinančių šaltinių sektoriuje Turkija stipriai investuoja į hidroenergetiką. Turkija pamažu tampa hidroenergetikos milžine – vien 2021 m. ji įrengė daugiau kaip 500 MW hidroenergijos. 2022 m. atidarė vieną iš didžiausių pasaulyje hidroelektrinių, kurios gamybiniai pajėgumai yra 558 MW.⁶⁶

2.3. Turkijos karinis potencialas

Nuo pat 2002 m., kai R.T. Erdoganas atėjo į valdžią, Turkija dėsningai didino savo karinę pramonę ir karines aprėptis. Pagrindinis siekis yra padaryti Turkiją karinės technikos eksportuotoja vietoj importuotojos, taip užsitikrinant nepriklausomumą. Atsižvelgdama į savo kaip vidutinės galios regioninius siekius, Turkijos vyriausybė daug investavo į gynybos sektorių ir įgijo naujų rinkų savo eksportuojamiems produktams, įskaitant bepiločius lėktuvus, fregatas, raketas ir kitas aukštos klasės ginklų sistemas.

R.T. Erdogano partija pasitelkė nacionalinę gynybos pramonę nacionalinio pasididžiavimo ir prestižo jausmui ugdyti. Oficialiame politiniame diskurse vidaus gynybos sektoriaus plėtra pabrėžiama, kaip politinės lyderystės stiprumo ir Turkijos kaip regioninės galybės potencialo rodiklis. AKP 2023 m. politinės vizijos dokumente teigiama: „Mūsų regioninės ir pasaulinės lyderystės vizija reikalauja veiksmingos, modernios ir atgrasančios kariuomenės. Nacionalinės gynybos pramonės plėtra yra būtina, siekiant padidinti Turkijos ginkluotųjų pajėgų pajėgumus. Valdant mūsų vyriausybei gynybos pramonė padarė didelę pažangą. Kadaisė mūsų šalis nesugebėjo pagaminti net paprasto šautuvo, tačiau dabar galime pasigaminti savo nacionalinį tanką. Baigėme kurti infrastruktūrą, kad galėtume pagaminti pirmąjį savo nacionalinį tanką „Altay“. Pradėjome „Anka“ – mūsų bepiločio orlaivio, galinčio 24 valandas skraidyti 10 kilometrų aukštyje – bandomąjį skrydį. Padidinome vietinės gamybos ir technologijų dalį iki 50 % ginkluotės ir įrangos pirkimuose. Dabar

⁶⁵ Turkey to begin production at “biggest” natural gas field in Black Sea. (2023). <https://worldoil.com/news/2023/4/17/turkey-to-begin-production-at-biggest-natural-gas-field-in-black-sea> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁶⁶ Todorović, aI. (2022). Turkey completes world's fifth-highest arch dam with hydropower plant. Balkan Green Energy News. <https://balkangreenenergynews.com/turkey-completes-worlds-fifth-highest-arch-dam-with-hydropower-plant> [Žiūrėta 2023-05-10]

esame ginklų eksportuotojai. Dalis mūsų 2023 m. vizijos yra ta, kad Turkija taps šalimi, kuri projektuoja ir patenkina visus savo gynybos poreikius“.⁶⁷

Nuo 2021 m. Turkija yra 16-a didžiausia ginklų eksportuotoja pasaulyje. Palyginus laikotarpį 2002-2011 m. su 2012-2021 m. Turkijos ginklų eksportas išaugo 72.7 % – tai didžiausias augimo tempas tarp 20 didžiausių ginklų eksportuotojų šiuo laikotarpiu. Tarp 2012-2016 m. laikotarpio ir 2017-2021 m. užfiksuotas 23,6 % pokytis. Turkija yra viena iš nedaugelio šalių, kuriose ginklų importas mažėjo, o eksportas didėjo. Lyginant 2012-2016 m. su 2017-2021 m. Turkijos ginklų importas sumažėjo 55.5%.⁶⁸

Šalis	Vidutinis reitingas duotuoju laikotarpiu				Pokytis tarp 2000 m. -2004 m. ir 2015 m. – 2019 m. laikotarpio
	2000 m. – 2004 m.	2005 m. – 2009 m.	2010 m. – 2014 m.	2015 m. – 2019 m.	
Jungtiniai Arabų Emyratai	42	39	26	19	+23
Turkija	29	22	19	13	+16
Pietų Korėja	25	17	15	11	+14
Indija	35	31	37	24	+11
Indonezija	35	42	42	26	+9

4 lentelė Sparčiausiai augančių ginkluotės tiekėjų progresas pagal vidutinį reitingą, 2000-2019 m.

Nuo 2000 m. iki 2019 m. karinio eksporto augimo apimtys, lyginant su kitomis valstybėmis buvo bene aukščiausios. Tai parodo faktas, jog Turkijos reitingas pagal apimtis pakilo 16 vietų ir nusileido tik Jungtiniam Arabų Emyratams.

Turkija turėjo nedidelę ginklų pramonę, kai JAV, pagrindinė ginklų tiekėja, 1975-1978 m. įvedė jai ginklų embargą. Po šio embargo Turkija ėmėsi sparčios ginklų pramonės plėtros politikos.⁶⁹

⁶⁷ T. V., H. (2022). Teke Tek - 27 Eylül 2022 (İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener Habertürk'te) | Video. www.haberturk.tv. <https://tv.haberturk.com/tv/programlar/video/teke-tek-27-eylul-2022-iyi-parti-genel-baskani-meral-aksener-haberturkte/780819> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁶⁸ SIPRI Arms Transfers Database

⁶⁹ Kurç, Ç. (2017). Between defence autarky and dependency: the dynamics of Turkish defence industrialization. Defence Studies, 17(3), 260-281.

Per pastarąjį dešimtmetį bene pagrindinė Turkijos ginklų pramonės sparčios plėtros ir didėjančių technologinių pajėgumų priežastis buvo išaugusi vidaus karinės įrangos paklausa.⁷⁰ Tai gerai iliustruoja staigus Turkijos gynybos ir aviacijos pramonės deklaruojamų pardavimų augimas – nuo 3,71 mlrd. dolerių 2010 m. (įskaitant 0,85 mlrd. dolerių eksportą) iki 6,69 mlrd. dolerių 2017 m. (įskaitant 2,04 mlrd. dolerių eksportą). Šarvuočiai sudarė 52 % Turkijos ginklų eksporto 2010-19 m. Tai buvo palyginti paprastos lengvosios šarvuotos transporto priemonės ir pertvarkyti vikšriniai šarvuočiai. Taip pat buvo eksportuotos ratinės pėstininkų kovos mašinos, kurios yra pažangiausios iki šiol Turkijos eksportuotos šarvuotos transporto priemonės. Laivai sudarė 30 proc. 2010-19 m. Turkijos ginklų eksporto.⁷¹

2002 m. gynybos ir aviacijos sektoriaus apyvarta siekė 1 mlrd. dolerių, o 2020 m. – jau 11 mlrd. dolerių per metus. Gynybos ir aviacijos eksportas, kuris 2002 m. siekė tik 248 mln. dolerių, 2019 m. viršijo 3 mlrd. dolerių. Per tą patį laikotarpį Turkijos gynybos bendrovių skaičius išaugo nuo 56 iki 1500 2020 m. Jei 2002 m. buvo vykdomi tik 66 gynybos projektai, tai 2020 m. jų skaičius išaugo daugiau nei 10 kartų ir artėjo prie 700. 2002 m. Turkijos gynybos projektams įgyvendinti buvo skirta apie 5,5 mlrd. JAV dolerių, o 2020 m. duomenimis, projektų apimtis pasiekė 60 mlrd. dolerių ir padidėjo maždaug 11 kartų. Tuo pačiu laikotarpiu moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai buvo teikiama tokia didelė parama, kad ji tapo savarankiška sritimi. 2002 m. išlaidos moksliniams tyrimams ir taikomajai veiklai sudarė beveik 50 mln. dolerių, t. y. buvo palyginti nedidelės, o 2020 m. jos pasiekė maždaug 1,5 mlrd. dolerių.⁷²

Įvertinus techninius duomenis, Turkijos karinė ir tyrimų bei plėtros pramonė yra gerokai išaugusi. Tačiau Turkijos karinį prestižą labiausiai kelia ne kas kitas, o jos bepiločiai orlaiviai (dronai). Vykdomi pagrindiniai nacionaliniai projektai, tokie kaip pagrindinis kovinis tankas „Altay“ ir naikintuvas „TAI TF-X“, rodomi rinkimų kampanijos kalbose, rinkimų reklamose, reklaminiuose stenduose ir su vyriausybe susijusiose socialinės žiniasklaidos paskyrose kaip didėjančio Turkijos savarankiškumo gynybos sektoriuje simboliai. Būtent šiame itin politizuotame kontekste bepiločiai orlaiviai sudomino Turkijos visuomenę, kaip gerai matomas valstybės galios simbolis. Turkijos virsmas iš importuotojos į vieną iš pažangiausių naujų bepiločių orlaivių kūrėjų ir svarbią pasaulinės

⁷⁰ Wezeman, S. T., & Kuimova, A. (2018). SIPRI Background Paper-TURKEY AND BLACK SEA SECURITY.

⁷¹ Emerging Suppliers in the Global Arms Trade | SIPRI. (2023, Balandžio 03). <https://www.sipri.org/publications/2020/sipri-insights-peace-and-security/emerging-suppliers-global-arms-trade> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁷² Demir, I. (2020). Transformation of the Turkish Defense Industry. *Insight Turkey*, 22(3), 17-40.

bepiločių orlaivių rinkos žaidėją buvo pristatomas, kaip techninis ir mokslinis proveržis šalies istorijoje.⁷³

Turkijos flagmanas bepilotis orlaivis „Bayraktar-2“ užsirekomendavo savo vardą regioniniuose konfliktuose ir iškėlė Turkiją kaip išimtinės kategorijos ginklų eksportuotoją. Pažangesnių bepiločių orlaivių technologijų naudojimas tapo pagrindiniu sėkmingos kovos su terorizmu politikos, įskaitant operacijas už nacionalinių sienų, elementu.

„Bayraktar TB2“ buvo eksportuotas į daugiau nei trylika šalių, įskaitant Lenkiją – pirmąją NATO šalį, kuri įsigijo turkišką droną, – Ukrainą, Azerbaidžaną, Maroką, Turkmėnistaną, Etiopiją, Kirgiziją, Nigerį, Katarą ir Libiją.⁷⁴ Kazachstanas ir Tunisas yra įsigiję „Tusas Anka“.⁷⁵ Galiausiai „Vestel-Karayel“ pateko į Saudo Arabijos ginklų rinką ir netrukus gali būti eksportuotas į Vengriją.⁷⁶ Azerbaidžanas ir Ukraina jau naudojo turkiškus bepiločius orlaivius kovinėse kampanijose – atitinkamai Antrajame Karabacho kare ir antiteroristinėse operacijose Donbase bei vykstančiame Rusijos ir Ukrainos kare.

Pats TB2 yra laikomas revoliuciniu karinių strategų pasiekimu, nes jis buvo kone lemtingas keliuose konfliktuose. Turkijos TB2 atvėrė kelią į tai, ką kai kas vadina antruoju bepiločių orlaivių amžiumi, kai JAV nebėra nei dominuojanti bepiločių orlaivių kūrėja, nei pagrindinė jų naudotoja. TB2 skiriasi nuo JAV, Kinijos, Izraelio ar Jungtinės Karalystės sukurtų bepiločių orlaivių tuo, kad buvo ir efektyvus, ir pigesnis už kitus. Nors tiksli kaina nėra oficiali, kai kuriais skaičiavimais, ji svyruoja maždaug nuo 1 iki 5 mln. dolerių.⁷⁷ Palyginti su maždaug 32 mln. dolerių kainuojančiu JAV bepiločiu orlaiviu „MQ-9 Reaper“, tai yra didžiulis pranašumas.⁷⁸ Dienraščio „The Wall Street Journal“ paskelbtame straipsnyje apie tai, kaip Turkijos pigūs bepiločiai orlaiviai keičia mūšio lauką ir geopolitiką, teigiama, kad „šešių bepiločių orlaivių TB2, antžeminių padalinių ir kitos būtinos operacijų įrangos komplektas kainuoja dešimtis milijonų dolerių, o ne šimtus milijonų, kaip MQ-9“.⁷⁹

⁷³ Turkey driving drone proliferation in its quest for market supremacy. (2021, Liepos 13). <https://dronewars.net/2021/07/05/turkey-driving-drone-proliferation-in-its-quest-for-market-supremacy>. [Žiūrėta 2023-05-10]

⁷⁴ DAILY SABAH. (2021). Turkey's Baykar in talks with 10 countries for TB2 UCAV sales. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/business/defense/turkeys-baykar-in-talks-with-10-countries-for-tb2-ucav-sales> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁷⁵ DAILY SABAH. (2021). Kazakhstan buys 3 Turkish Aerospace-made Anka UCAVs: Report. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/business/defense/kazakhstan-buys-3-turkish-aerospace-made-anka-ucavs-report> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁷⁶ Turkey's armed drones put to test in Hungary: Report.. <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-s-armed-drones-put-to-test-in-hungary-report/2419797> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁷⁷ Sabbagh, D. (2020). UK wants new drones in wake of Azerbaijan military success. the Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/29/uk-defence-secretary-hails-azerbajans-use-of-drones-in-conflict>

⁷⁸ Honrada, G. (2022). The Turkish drones winning the Ukraine war. Asia Times. <https://asiatimes.com/2022/05/the-turkish-drones-winning-the-ukraine-war> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁷⁹ Defense Here. (2022). Report: Turkish Armed Low-Cost Drones Reshape Battlefields and Geopolitics. Defense Here. <https://www.defensehere.com/en/report-turkish-armed-low-cost-drones-reshape-battlefields-and-geopolitics>

Be Turkijos technologinio proveržio karinės pramonės srityje, Turkijos kariuomenė pasižymi dideliu kiekiu žmogiškųjų išteklių bei savo sklaida užsienyje. Tarp NATO valstybių, Turkijos kariuomenė yra antra pagal dydį. Paskutiniaisiais duomenimis, Turkija turi 355 tūkstančius aktyvaus karinio personalo, pagal skaitlingumą NATO nusileisdama tik JAV. Rezervinio personalo Turkija turi 378 tūkstančių, užimant trečią vietą aljanse po JAV ir Suomijos.⁸⁰

Turkijos karinė projekcija už jos teritorijos vis didėja. Pirmoji Turkijos karinė bazė buvo Šiaurės Kipre, kuri nuo 1974 m. invazijos vis dar tebegyvuoja. Joje apgyvendinti apie 40 tūkstančių Turkijos karių. 2015 m. Turkija parėmė Katarą ir sutiko atidaryti savo karinę bazę, kurioje yra apie 3-5 tūkstančiai karių. 2018 m. buvo ten pat sutarta atidaryti jūrų bazę. Somalyje 2017 m. taip buvo įkurta karinė bazė. Šioje karinėje bazėje yra šalies pakrančių apsaugos ir karinio jūrų laivyno reikiamos įrangos. Misija gali būti išplėsta ir į užsienio šalių vidaus gynybą, jei pasikeis saugumo situacija. Turkija vykdo bendradarbiavimą gynyboje su Albanija, Azerbaidžanu ir Sudanu. Šiose šalyse yra dislokuoti dešimtys Turkijos karių, kurie vykdo mokymus ir treniruotes.

Turkijos kariuomenė aktyviai vykdo karines operacijas Irake, kuriame turi apie 10 tūkstančių karių. Turkija turi daugiausia karinių bazių būtent Irake. Turkijos kariuomenė vykdo operacijas prieš Kurdistano darbininkų partijos (PKK) pajėgas Šiaurės Irake. Sirijoje dislokuota apie 10 tūkstančių karių, kovojančių prieš Sirijos kurdus. Taip pat Libijoje Turkija turi nepaviešintą kiekį karių, kurie kartu su naikintuvais ir dronais keitė mūšių eigą Libijos pilietiniame kare.⁸¹

Apžvelgus Turkijos istorinę, geopolitinę ir kultūrinę patirtį, galima teigti, jog šiuolaikinės Turkijos didybės vizija ateina iš jos istorinės praeities. Valdant Osmanams, Turkija kontroliavo bemaž visą savo dabartinį kaimyninį regioną, kuriam ligi šiol jaučia istorines simpatijas ir esą likimo duotą pareigą jose turėti savo įtaką. Pasikeitusi tarptautinių santykių padėtis lėmė, kad Turkija privalėjo ieškoti vietos po saule ir apsaugoti nuo išorinių pavojų netgi tada, kai jos sąjungininkai rimtai nežiūrėjo į jos problemas, o su priešininkais buvo bendrų sąlyčio taškų. Turkijos vizija tapti regioniniu ir pasauliniu mastu įtakinga galia remiasi jos imperine praeitimi ir inercija iš vidaus – jos gyventojai palaiko tokius užmojus. Turkijos ekonomika nuo 2002 m. pakilo sparčiai, tačiau jau kuri laiką yra sulėtėjusi dėl įsismarkavusios infliacijos. Turkijos energetika yra labai priklausoma nuo išorinių valstybių, dėl to jai yra ypač svarbu priimti teisingus sprendimus, siekiant apsaugoti savo trapų energetinį sektorių. Turkijos lyderių iškelti ekonominiai tikslai 2010 m. šimtmečio proga, pasirodo, nebus didžiąja dalimi įgyvendinti. Turkijos stipriausia vieta, kuri leidžia jai laikytis savo

⁸⁰ The Military Balance 2023. <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁸¹ Excursus: Turkey's Military Engagement Abroad. (2023, Balandžio08). Centre for Applied Turkey Studies. <https://www.cats-network.eu/topics/visualizing-turkeys-foreign-policy-activism/excursus-turkeys-military-engagement-abroad>

ambicijų – tai jos auganti karinė pramonė. Turkijos dronai, ypač Bayraktar-2 užsitarnavo savo reputaciją, kaip biudžetinė priemonė leidžianti pakeisti karo eigą. Turkijos karinės pajėgos yra vienos iš didžiausių NATO aljanse, o jos karinės bazės ir vykdomos misijos leidžia jai turėti platų įtakos diapazoną savo regione ir svetur.

3. Turkijos vykdoma apsidraudimo užsienio politika Ukrainos-Rusijos konflikte

3.1. Turkijos interesų kontekstas Ukrainoje

Kaip buvo kalbama praeitame skyriuje apie Turkijos istorinę atmintį, pietinė Ukrainos dalis kadaise priklausė Osmanų imperijai. Šios istorinės sąsajos labiausiai pasižymi būtent Krymo pusiasalyje, kurį Rusija okupavo 2014 m., o po to aneksavo į savo teritorinę sudėtį. Šiame pusiasalyje nuo seno gyveno turkams etniškai gimininga tauta – Krymo totoriai. Pagal 2014 m. Rusijos atliktą gyventojų surašymą, Kryme gyveno 277 tūkstančiai Krymo totorių, kurie sudarė apie 12,5% visų Krymo gyventojų.⁸² Pagal giminingumą, Krymo totoriai, kurių pačioje Turkijoje yra nuo 3 iki 5 milijonų, per daugelį amžių dėl karų su Rusija emigravo.⁸³ Šie Turkijos totoriai yra viena iš geriausiai organizuotų mažumų grupių, turinčių dešimtis asociacijų, ir jų įvaizdis Turkijoje yra labai teigiamas. Jų įtaka lemia, kad šis klausimas išlieka svarbus ir Turkijos vidinėje politikoje.

Daugelį nustebino Turkijos pozicija Krymo klausimu, parodžiusi jos užsienio politikos daugiavektoriškumą. Vienintelė tiesioginė oficiali reakcija buvo tuometinio ministro pirmininko Erdogano pareiškimas, kuriame jis pabrėžė, kad Turkija nepaliks Krymo totorių likimo valiai.⁸⁴ Po Rusijos manevrų Kryme, Turkijos užsienio reikalų ministras Ahmetas Davutoglu, nedelsdamas apsilankė Kijive ir pareiškė, kad Turkija sieks apsaugoti Krymo totorių teises, kartu pabrėždamas Ukrainos teritorinio vientisumo svarbą: „Turkija yra pasirengusi teikti visokeriopą paramą šviesiai Ukrainos ir Krymo ateičiai“.⁸⁵ Nors Ukrainos kaimynės suformavo dvi skirtingas grupes dėl savo požiūrio į Rusiją, Turkija nestojo į aiškią ir neabejotiną Ukrainos pusę, kaip tai padarė jos tradicinės proeuropietiškos ir į Atlanto vandenyną orientuotos kaimynės. Turkija, viena vertus, nepripažino kovo 16 d. Kryme surengto referendumo dėl prisijungimo prie Rusijos Federacijos rezultatų ir ne kartą deklaravo, kad laikosi teritorinio vientisumo principo, tačiau, kita vertus, atsisakė įvesti

⁸² Росстат: большинство крымчан считают себя русскими. (0302, Lapkričio). <https://ria.ru/20150319/1053370183.html>

⁸³ Jankowski, H. Crimean Tatars and Noghais in Turkey. (2000). <https://www.iccrimea.org/scholarly/jankowski.html> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁸⁴ Hürriyet. (2014). Kırım'ı kabul ederiz. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kirim-i-kabul-ederiz-25964218> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁸⁵ Foreign Minister Davutoğlu “Turkey is ready to contribute to decrease the tension and to settle the problems in Crimea.” / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. <https://www.mfa.gov.tr/foreign-minister-davutoglu-turkey-is-ready-to-contribute-to-decrease-the-tension-and-to-settle-the-problems-in-crimea.en.mfa> [Žiūrėta 2023-05-10]

sankcijas Rusijai, kaip tai padarė ES ir JAV. Vietoj to Turkija noriai siekė sudaryti investicinius sandorius įvairiuose Rusijos sektoriuose – nuo žemės ūkio iki automobilių dalių.⁸⁶

Jautrus Krymo klausimas tiesiogiai to laikmečio kontekste buvo įvestas į derybinį diskursą, siekiant gauti nuolaidų iš Rusijos. 2014 m. gruodį vykusioje bendroje spaudos konferencijoje, surengtoje per V. Putino vizitą Stambule, R. T. Erdoganas teigė, kad Rusijos požiūris į Krymo totorius yra teigiamas ir kad jam buvo patikinta, jog Krymo totoriams bus suteiktos tam tikros teisės. R. T. Erdoganas taip pat sakė, kad Rusija yra pasirengusi spręsti kitus su tiurkų grupe susijusius klausimus. To paties vizito metu buvo paskelbta apie Rusijos sprendimą dėl gamtinių dujų kainų Turkijai sumažinimo 6% ir buvo pranešti ketinimai plėtoti alternatyvų energijos tiekimo vamzdyną per Turkijos teritoriją.⁸⁷

Ahmet Davutoglu knygoje „Strateginis gylys“ teigė, kad Osmanų –Rusijos santykiuose pastoviai buvo skirtinga galių dinamika, kuri iki 1774 m. buvo turkų naudai, o po to – Rusijos. Šiame regione daugiau harmonijos įnešė būtent kitų valstybių atsiradimas, kaip Sakartvelo, Bulgarijos, Rumunijos. Ypač Ukrainos tapimas nepriklausoma valstybe, kaip pusiausvyros elementas tapo svarbus faktorius išlaikant balansą regione.⁸⁸ Okupavus Krymą ir vis labiau stiprėjant Rusijos karinėms pajėgoms Juodojoje jūroje, rytinėje Viduržemio jūros dalyje ir Artimuosiuose Rytuose, smarkiai pasikeitė jėgų pusiausvyra regione, o tai reiškia, kad baigėsi Turkijos santykinis pranašumas laivyne, kurį ji įgijo po Šaltojo karo.

Turkija nebegalėjo viena atsverti grėsmingos Rusijos galios, tačiau ji taip pat nesiėmė aktyvių veiksmų kartu su savo sąjungininkais, esančiais ir nesančiais Juodosios Jūros pakrantėse, kad įveiktų didėjančią iššūkį. Vis labiau suvokdama šį neveikiantį status quo, Ankara buvo paskatinta peržiūrėti savo dabartinę regioninę politiką. Kitaip negu 1853 m. Krymo kare, kai jungtinis Osmanų imperijos, Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos aljansas nugalėjo ir išvijo Rusijos kariuomenę iš Krymo pusiasalio, dabar Ukraina buvo bemaž viena, o Turkija negalėjo sau leisti eiti į atvirą konfliktą dėl galios balanso atstatymo Juodosios jūros regione. Rusijos *de facto* laisvoji ekonominė zona Juodosios jūros teritorijoje mažiausiai padvigubėjo po Krymo aneksijos. Jeigu šiame regione Rusija naudojo aktyvią intervencinę karinę galią, Turkija elgėsi nuosaikiau. Nors Turkijos požiūris politiniu, kariniu ar strateginiu požiūriu gerokai skiriasi, Ankara vis dėlto ėmėsi gana konservatyvios politikos, kuri

⁸⁶ Clayton, N. (n.d.). Crimean Tatars feel abandoned by Turkey. 2014.

<https://eurasianet.org/crimean-tatars-feel-abandoned-by-turkey> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁸⁷ Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (n.d.). 2014. <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/cumhurbaskani-erdogan-rusya-devlet-baskani-putin-ortak-basin-toplantisi-10501472> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁸⁸ Davutoğlu, A. (2001). Stratejik derinlik. İstanbul: Küre Yayınları, 110. P.116

labiau pasikliauja lėta Rusijos galios erozija, kuris leistų jai įsitvirtinti Juodosios Jūros regione, o ne radikaliais perversmais, kuriuos galėtų sukelti NATO plėtra ar Montré konvencijos persvarstymas.

Jungtinės Valstijos ir ES yra aiškiai reformų siekiančios galios, nors jų veiksmų mastas skiriasi. Nuo XX a. pabaigos JAV aktyviai stengėsi pertvarkyti Juodosios jūros saugumo aplinką, skatindamos NATO įsitvirtinimą ir pakrantės valstybių integraciją į euroatlantinį saugumo modelį. Jos ir lėmė Juodosios jūros saugumo sistemos embrioninės stadijos atsiradimą, nes NATO, kaip ir perspektyva įstoti į ES, veikė kaip traukos jėga ir motyvavo Turkijos elitą bandyti atsiriboti nuo Rusijos ekonominio, politinio ir strateginio modelio. Vis dėlto JAV reformistinė politika buvo įgyvendinama kaip dviprasmiška minkštoji galia. Stojimo į NATO procesas buvo įformintas tik pasirengimo narystei programomis su labai ribotomis saugumo garantijomis.

Ilgą laiką NATO galios baimės varžoma Rusija tik pamažu suprato, kokio masto vakuumą patiria aljansas, kurio vienintelis stimulus yra JAV. Be to, vienintelė „karinė“ parama, kurią NATO teikė Juodosios jūros šalims, tik padėjo parengti daugybę baltųjų knygų ir kitokio pobūdžio reformų planų. Vis dėlto Amerikos politinis atsitraukimas, labai akivaizdus atėjus į valdžią B. Obamos administracijai, sulėtino regiono saugumo plėtrą NATO architektūroje.⁸⁹ Siekdama sulaikyti Kinijos hegemonines ambicijas, B. Obamos administracija 2011 m. lapkritį paskelbė apie JAV didžiosios strategijos posūkį, pagal kurį pagrindinis dėmesys ir ištekliai užsienio politikoje bus nukreipti iš Europos ir Vidurio Rytų į Azijos ir Ramiojo vandenyno regioną.

Vėliau JAV padidino savo karinį buvimą Ramiojo vandenyno regione – planuose buvo 60 % amerikiečių oro ir jūrų galios pajėgumų sutelkti šiame regione. 2015 m. B. Obamos nacionalinio saugumo strategijoje dar kartą patvirtintas prioritetas Azijos statusas net ir po Rusijos įvykdytos Krymo aneksijos.⁹⁰

JAV prezidento B. Obamos administracijos vengimas, išskyrus sankcijas, išspręsti Krymo klausimą buvo lakmuso popierėlis Turkijai, rodantis, jog už regioninį saugumą gali būti atsakingos tik pačios regiono valstybės.⁹¹ Rusija, kaip ir Turkija, nenori tokios JAV įtakos regione. Priešingai, naujosios NATO narės Bulgarija ir Rumunija remia Jungtines Valstijas. Tuo pat metu narystės siekiantys Sakartvelas ir Ukraina palankiai vertina Jungtinių Valstijų poziciją.⁹²

⁸⁹ Ivan, R. (Ed.). (2016). *New regionalism or no regionalism? emerging regionalism in the Black Sea area*. Routledge.

⁹⁰ Nünlist, C. (2016). *The legacy of Obama's Foreign policy*. *CSS Analyses in Security Policy*, 188.

⁹¹ Lasher, K. J., & Sixta Rinehart, C. (2016). *The shadowboxer: The Obama administration and foreign policy grand strategy*. *Politics & Policy*, 44(5), 850-888.

⁹² Ogan, S. (2006). *The Black Sea: New arena for global competition*. *Turkish Policy Quarterly*, 5(2), 105-120.

3.2. Turkijos galios svertai Montré konvencijos ribose

Vienas iš svarbiausių Turkijos galios koziurių yra 1936 m. pasirašyta Montré konvencija. Kartu su Loanos sutartimi jie yra pagrindiniai dokumentai, nustatantys suverenios Turkijos Respublikos sienas. Pagal Montré konvenciją prieiga prie Juodosios jūros buvo nustatyta pakrantės valstybių naudai. Svarbiausia, užkirstas kelias į ją patekti ne pakrantės šalių karo laivams. Nekarinių laivų patekimui taikomi apribojimai, pavyzdžiui svorio ir laiko. Norėdamos sutelkti NATO pajėgas Juodojoje jūroje, JAV puikiai supranta, kad reikia keisti Montré konvenciją.

Montré pakeitimai kelia grėsmę Turkijos interesams ir gali sumažinti jos įtaką Juodojoje jūroje, kurią ji įgijo po savo nepriklausomybės karo. Turkija yra labai jautri bet kokiems jos suverenitetą ir teritorinį vientisumą pažeidžiantiems veiksams. Šis nepasitikėjimas niekuo kyla iš istorinio Sevrio sindromo, kuris Turkijai buvo primestas Sevrio sutartimi, siekiant padalyti ją į įtakos dalis. Rusijos Prezidentas V. Putinas, suprasdamas šias Turkijos suvereniteto principo ypatybes ir atstovaudamas savo paties interesus, 2005 m. vizito Ankaroje metu pasakęs: „Rusija, kaip ir Turkija, nepritaria Montré konvencijos panaikinimui ir užsienio pajėgų įsileidimui į Juodąją jūrą... Šiuo metu mes saugome Juodąją jūrą kartu.“⁹³

Vienas iš svarbiausių konvencijos straipsnių nurodo, jog užsienio kariniai laivai Juodojoje jūroje negali būti ilgiau nei 21 dieną. Juodosios jūros laivynams šie apribojimai netaikomi. Juodojoje jūroje esančioms ne Juodosios jūros valstybėms ribojamas Juodojoje jūroje bet kuriuo metu galinčių plaukioti jų karo laivų skaičius ir bendras tonažas. Šis apribojimas yra 45 000 tonų, iš kurių ne daugiau kaip 30 000 tonų gali priklausyti vienai valstybei.

Turkija principingai išnaudoja šią sutartį siekiant pabrėžti savo galią bei svarbą. Pirmasis rimtesnis incidentas buvo 2008 m., kai vykstant Rusijos agresijai prieš Sakartvelą, Turkija atsisakė įleisti NATO sąjungininkės JAV liginės laivų, kurie svėrė virš 70 000 tonų. Jau tuo metu Turkija vykdė ginklų prekybą su Sakartvelu, tačiau ir nepasmerkė Rusijos veiksmų prieš jį, tik išreiškė susirūpinimą.⁹⁴

2022 m. vasario 24 d. Rusijai pradėjus pilnavertę invaziją į Ukrainą, Ukrainos ambasadorius Turkijoje Vasilijus Bodnaras paprašė Turkijos uždaryti Turkijos sąsiaurius – Bosforo sąsiaurį, Marmuro jūrą ir Dardanelų sąsiaurį – Rusijos karo laivams. Po savaitės Turkijos užsienio reikalų ministras M. Çavuşoğlu paskelbė, kad tai yra karo pradžia. Tai teisiškai reiškia, jog pro Bosforo

⁹³ The Black Sea: New Arena for Global Competition, Summer 2006 - Turkish Policy Quarterly. <http://turkishpolicy.com/article/517/the-black-sea-new-arena-for-global-competition-summer-2006> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁹⁴ Staff, B. J. P. (2008). Turkey urges cease-fire in South Ossetia. Jerusalem Post | JPost. <https://www.jpost.com/International/Turkey-urges-cess-fire-in-South-Ossetia> [Žiūrėta 2023-05-10]

sąsiaurį, kurį Turkija kontroliuoja ties Stambulo miestu, gali praplaukti tik Juodojoje jūroje bazuojantys karo laivai. M. Cavusoglu žodžiais „Jei Turkija nėra kariaujanti šalis, ji turi teisę neleisti plaukti kariaujančių šalių laivams [...] Jei karinis laivas grįžta į savo bazę Juodojoje jūroje, jo plaukimas negali būti blokuojamas.“⁹⁵ Cavusoglu komentarai rodo, kad Turkija pasirinko tokį konvencijos aiškinimą, kuriam iki šiol neprieštaravo nei Rusija, nei kitos šalys.

2021 m. gruodžio pabaigoje paskutinį kartą JAV karinis laivas plaukė Juodosios jūros vandenyse. Nuo 2022 m. vasario 28 d. JAV eskadriniai minininkai demonstratyviai priplaukdavo iki Bosforo sąsiaurio ir apsisukdavo.⁹⁶ Tuo tarpu nors ir Turkija gali aktyviai kontroliuoti ir sustabdyti tam tikrų karinių laivų įplaukimą į Juodąją jūrą, Rusija paskutinę 2022 m. rugpjūčio savaitę per Turkijos sąsiaurius iš Sirijos į savo teritoriją atgabeno priešraketinės gynybos sistemas S-300.⁹⁷ Leidimas buvo motyvuojamas tuo, jog laivai grįžo į savo namų uostą. Rusija taip pat galėtų dar labiau sustiprinti savo Juodosios jūros laivyną siųsdama Kaspijos jūros flotilę per Dono-Volgos vandens kelią. Šias pajėgas sudaro dvi fregatos ir septynios korvetės, kurių dauguma ginkluotos raketomis „Kalibr“, kurių veikimo nuotolis yra iki 2000 km.

Turkijai uždarius Bosforo ir Dardanelų sąsiaurius, kuriais įplaukiama į Juodąją jūrą, Rusijos Kaspijos jūros flotilė yra vienintelė priemonė Juodosios jūros laivynui sustiprinti. Verta paminėti, kad Viduržemio jūroje veikiantiems Rusijos karo laivams – iš Šiaurės laivyno ir Ramiojo vandenyno laivyno – nebuvo leista įplaukti į Juodąją jūrą, kad papildytų invazijoje į Ukrainą dalyvaujančias Rusijos karines jūrų pajėgas.⁹⁸

Tačiau Turkijos draudimas per sąsiaurį plaukti visiems užsienio karo laivams, nepriklausomai nuo to, ar jie priklauso kariaujančioms šalims, ar ne, siekiant užkirsti kelią krizės eskalavimui, gali būti pateisinamas tik tuo atveju, jei Turkija mano, kad jai gresia neišvengiamas karo pavojus.⁹⁹ Atsižvelgiant į tai, kad Turkija palaiko draugiškus santykius ir su Ukraina, ir su Rusija, mažai tikėtina, kad Ankara gali įtikinamai argumentuoti, jog jai gresia neišvengiamas karo pavojus iš kurios nors iš

⁹⁵ Writer, S. (2022). Turkey blocks Black Sea passage for Russian naval vessels. Nikkei Asia. <https://asia.nikkei.com/Politics/Ukraine-war/Turkey-blocks-Black-Sea-passage-for-Russian-naval-vessels> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁹⁶ U.S. Destroyer Operating Near the Black Sea for First Time Since Russia Invaded Ukraine - USNI News. (2023, February 03). <https://news.usni.org/2023/02/03/u-s-destroyer-operating-near-the-black-sea-for-first-time-since-russia-invaded-ukraine> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁹⁷ Cagaptay, S. (2022, Rugsėjo 2). How Turkey Views Russian Naval Access to the Black Sea. Balandžio 10, 2023. The Washington Institute. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-turkey-views-russian-naval-access-black-sea> [Žiūrėta 2023-05-10]

⁹⁸ Mongilio, H. Turkey Closes Bosphorus, Dardanelles Straits to Warships - USNI News. (2022, Kovo 01). [://news.usni.org/2022/02/28/turkey-closes-bosphorus-dardanelles-straits-to-warships](https://news.usni.org/2022/02/28/turkey-closes-bosphorus-dardanelles-straits-to-warships) [Žiūrėta 2023-05-10]

⁹⁹ The National. (2022). Turkey blocks warships from Bosphorus and Dardanelle straits amid Russia-Ukraine crisis. National. Retrieved from <https://www.thenationalnews.com/world/2022/02/28/turkey-blocks-warships-from-bosphorus-and-dardanelle-straits>

kariaujančių šalių.¹⁰⁰ Atrodo, kad Turkija *de facto* taiko 21 straipsnį tik dėl politinio tikslingumo, siekdama sušvelninti neigiamą poveikį Maskvai. 21 straipsnio taikymas, kai nėra pakankamai įrodymų, pagrindžiančių argumentą, kad Turkija mano, jog jai gresia tiesioginis karo pavojus, menkina Ankaros kaip sąžiningos tarpininkės ir ištikimos Montrė konvencijos saugotojos statusą.

3.3. Turkijos diplomatinės tarpininkavimo pastangos

Prasidėjus pilnaverčiam karui, Turkijos užsienio politikos pareigūnai pradėjo aktyvią kampaniją, kaip užtikrinti, jog Ukraina, kaip *de facto* strateginė partnerė būtų nuraminta, o Rusija, kaip ekonominė partnerė – patenkinta. 2022 m. kovo 16 d. užsienio reikalų ministras M. Çavuşoğlu apsilankė Rusijoje ir susitiko su savo kolega Sergejumi Lavrovu, kad aptartų prioritetinį klausimą kuo greičiau užbaigti karą Ukrainoje.¹⁰¹ Jau kitą dieną jis atvyko į Lvivą susitikti su Ukrainos užsienio reikalų ministru Dmytro Kuleba ir pakartojo, kad Turkija remia Ukrainos suverenitetą ir teritorinį vientisumą.¹⁰²

R.T. Erdogano globojamame Antalijos diplomatijos forume „Recoding Diplomacy“ pirmą kartą nuo karo veiksmų pradžios susitiko Ukrainos ir Rusijos užsienio reikalų ministerijų vadovai.¹⁰³ Jo metu kovo 10 d. ministras Çavuşoğlu surengė Turkijos, Ukrainos ir Rusijos trišalį susitikimą.¹⁰⁴ Šiuo trišalio formato susitikimu užsienio reikalų ministrų lygmeniu tuo metu, kai taikos poreikis buvo didžiausias, oficialioji Ankara išreiškė savo įsipareigojimą diplomatijai tarp Rusijos ir Ukrainos, taip pat įtvirtino savo ambicijas tarpininkauti sprendžiant konfliktą.

Prezidento Erdogano atstovas spaudai İbrahim Kalın kartu su užsienio reikalų ministru aktyviai dalyvauja diplomatinėje kovoje dėl Rusijos ir Ukrainos karo sustabdymo. Kovo 5 d. jis priėmė JAV valstybės sekretoriaus pavaduotoją Wendy R. Sherman Dolmabahçe Prezidentūroje, kad aptartų daugiausia Ukrainos atvejį.¹⁰⁵ Abu sutarė, kad karo veiksmai turėtų būti sustabdyti prieš

¹⁰⁰ Üstün, C. Turkey in the Black Sea: Is a Balancing Act Still Possible? (2022).

https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/project_papers/joint/turkey_in_the_black_sea_is_a_balancing_act_still_possible [Žiūrėta 2023-05-10]

¹⁰¹ Visit of Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu to the Russian Federation, 16 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. [Žiūrėta 2023-05-10]

<https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-rusya-federasyonu-nu-ziyareti--16-mart-2022.en.mfa>

¹⁰² Visit of Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu to Ukraine, 17 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 10). Retrieved from <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ukrayna-yi-ziyareti--17-mart-2022.en.mfa> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹⁰³ 2nd Antalya Diplomacy Forum, 11-13 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 13). <https://www.mfa.gov.tr/ikinci-antalya-diplomasi-forumu--11-13-mart-2022.en.mfa>

¹⁰⁴ Türkiye-Russia-Ukraine Trilateral Foreign Ministers Meeting, 10 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 13). <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-ukrayna-uclu-disisleri-bakanlari-toplantisi--10-mart-2022.en.mfa> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹⁰⁵ tccb.gov.tr. (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : Meeting between Presidential Spokesperson İbrahim Kalın and US Deputy Secretary of State Wendy R. Sherman.

atnešant dar daugiau destruktijos ir kad reikėtų suintensyvinti bendras pastangas, kad vykstančios šalių derybos duotų rezultatų. Praėjus kelioms dienoms po to, kai išsiplėtė Rusijos puolimas, atstovas spaudai I. Kalinas du kartus iš eilės telefonu kalbėjosi su JAV prezidento patarėju nacionalinio saugumo klausimais Jake'u Sulivanu ir Rusijos prezidento padėjėju užsienio politikos klausimais Jurijumi Ušakovu.¹⁰⁶ Abiejuose skambučiuose buvo kalbama apie karą Ukrainoje ir padėtį dėl Rusijos ir Ukrainos derybų. Pirmajam Prezidento Erdogano patikėtinis dar kartą patvirtino Turkijos paramą Ukrainos teritoriniam vientisumui, suverenitetui ir politinei vienybei, o antrajam – pabrėžė būtinybę nedelsiant nutraukti konflikto ir įtampos atmosferą, taip dar kartą parodydamas Turkijos dvigubas diplomatinės pastangas.

R.T. Erdoganas pats buvo intensyvių diplomatinių pastangų, kuriomis buvo siekiama taikos tarp Rusijos ir Ukrainos, centre. Šis karas buvo svarbiausia jo keliamą tema per paskutinius jo asmeninius susitikimus su Vokietijos kancleriu O. Šolcu ir Lenkijos prezidentu A. Duda, bei pokalbių telefonu metu su kitais valstybių bei organizacijų lyderiais. Kovo 29 d. Stambule įvykęs Rusijos ir Ukrainos derybų delegacijų susitikimas, kurį asmeniškai priėmė Prezidentas Erdoganas, suteikė teigiamą postūmį taikos viltims. Per delegacijas Turkijos vadovas perdavė nuoširdžiausius sveikinimus abiejų valstybių vadovams, kurių kiekvienas yra „brangus jo draugas“, ir paragino šalis užbaigti šią tragediją.¹⁰⁷ Taip buvo įformintas vadinamasis Stambulo procesas, kurį Turkija kuruodama siekia įgauti svertus formuojant taikų konflikto sprendimą.

Ankara nuolat palaiko ryšius su šalimis ir yra pasirengusi surengti taikias derybas. Nuo vasario 24 d. Prezidentas Erdoganas daugiau negu penkis kartus telefonu kalbėjosi su Volodymyru Zelenskiu ir Vladimiru Putinu, taip išreiškdamas Turkijos norą vainikuoti taikos pastangas. Pirmasis nedviprasmiškai laikosi savo apsisprendimo priimti abu lyderius aukščiausio lygio deryboms Stambule arba Ankaroje. Prezidentas R.T. Erdoganas mano, kad Stambulo procesas ir toliau išlaiko patikimiausios ir trumpiausios išeities statusą tarp pastangų, kuriomis siekiama sustabdyti karą Ukrainoje ir įveikti krizę.¹⁰⁸ Vis dėlto tą pačią dieną, kai išsirutuliojo kariniai veiksmai prieš Ukrainą, kreipdamasis į Tarptautinės demokratų sąjungos delegaciją, Turkijos vadovas buvo atsargus savo retorikoje: „Mes manome, kad Rusijos pradėta karinė operacija prieš Ukrainą yra nepriimtina, ir ją

<https://www.tccb.gov.tr/en/spokesperson/1696/135875/meeting-between-presidential-spokesperson-ibrahim-kalin-and-us-deputy-secretary-of-state-wendy-r-sherman> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹⁰⁶Readout of National Security Advisor Jake Sullivan's Meeting with Dr. Ibrahim Kalin, Spokesperson and Chief Advisor to the President of Türkiye | The White House. White House. [Žiūrėta 2023-05-10]

<https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/03/14/readout-of-national-security-advisor-jake-sullivan-meeting-with-dr-ibrahim-kalin-spokesperson-and-chief-advisor-to-the-president-of-turkiye>

¹⁰⁷tccb. gov. tr. (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : “A fair peace will have no losers”.

<https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/136295/-a-fair-peace-will-have-no-losers-> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹⁰⁸ tccb. gov. tr. (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : Phone Call with Prime Minister Mark Rutte of the Netherlands. <https://www.tccb.gov.tr/en/speeches-statements/558/136584/phone-call-with-prime-minister-mark-rutte-of-the-netherlands-> [Žiūrėta 2023-05-10]

atmetame. Mus nuoširdžiai liūdina tokia konfrontacija tarp Rusijos ir Ukrainos, kurias abi laikome draugiškomis šalimis, su kuriomis palaikome glaudžius politinius, ekonominius ir socialinius santykius“.¹⁰⁹ Tai labai atitinka pastarųjų dešimtmečių Turkijos užsienio politikos strategiją, pasižyminčia bendradarbiavimu su abiem pusėmis.

Rusijos pareigoms apsupus ukrainiečių ginamą Mariupolio miestą, faktiškai įvyko humanitarinė katastrofa, Europoje nematyta nuo Antrojo pasaulinio karo. Per spaudos konferenciją Turkijos gynybos ministras H. Akaras sakė, kad Ankara toliau koordinuoja evakuacijos veiksmus su Ukrainos ir Rusijos valdžios institucijomis, siekdama užtikrinti humanitarinės pagalbos teikimą ir Turkijos piliečių bei kitų piliečių evakuaciją. „Tikimės teigiamų pokyčių per trumpą laiką“.¹¹⁰ Tuo tarpu tą pačią dieną jis taip pat sakė, kad Ankara tikisi teigiamų poslinkių dėl civilių ir sužeistų žmonių evakuacijos iš apgulto Ukrainos Mariupolio, nes toliau koordinuoja su tuo susijusį darbą.

Pasibaigus mūšiui, Mariupolį gynę Ukrainos bataliono Azovo kariai buvo paimti į nelaisvę. Nemažai tarp jų buvo ir aukšto laipsnio karininkų. Turkijos prezidentas R.T. Erdoganas pranešė, kad tarpininkaujant Turkijai ir vykdant diplomatinę ryšį su Rusijos ir Ukrainos prezidentais Ukraina ir Rusija apsikeitė daugiau kaip 200 karo belaisvių. Komentuodamas belaisvių apsikeitimą R. T. Erdoganas sakė, kad apsikeitimas belaisviais, tarpininkaujant Turkijai, yra svarbus žingsnis siekiant užbaigti abiejų šalių konfliktą. „Taip pat norėčiau padėkoti visiems savo draugams, kurie prisidėjo prie šio proceso“, – sakė jis, dėkodamas savo kolegai Rusijoje Vladimirui Putinui ir Ukrainos vadovui Volodymyrui Zelenskiui.¹¹¹ Viena šių derybų sąlyga buvo, kad penki aukšto lygio Mariupolio gynėjų vadai, visą karą turės praleisti Turkijoje be teisės grįžti į Ukrainą, kol karas nepasibaigs.

Turkija, kaip svarbi mediatorė, pasižymėjo sudarant vadinamąją grūdų sutartį tarp Maskvos ir Kyjivo. Liepos 22 d. Kijivas ir Maskva kartu su Turkija ir Jungtinėmis Tautomis Stambule pasirašė svarbų susitarimą dėl Ukrainos grūdų eksporto į Juodąją jūrą atlaisvinimo po to, kai dėl Rusijos blokados kilo baimė, kad gali kilti pasaulinė maisto krizė. Pirmąjį svarbų susitarimą po beveik penkis mėnesius trukusių kovų Rusijos ir Ukrainos delegacijos pasirašė su Ankara ir Jungtinėmis Tautomis po kelių kruopščių derybų raundų. Pasaulio maisto programos vertinimais, dėl karo Ukrainoje 47 mln. žmonių perėjo į ūmaus bado etapą, o Vakarų pareigūnai apkaltino Rusiją, kad per invaziją ji

¹⁰⁹ tccb. gov. tr. (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : “The military operation Russia has launched against Ukraine is unacceptable”. Retrieved from <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/135778/-the-military-operation-russia-has-launched-against-ukraine-is-unacceptable-> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹¹⁰ Daily Sabah. (2022). Turkey has offered to help wounded in Mariupol: Ukraine's Zelenskyy. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-has-offered-to-help-wounded-in-mariupol-ukraines-zelenskyy> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹¹¹ Trtworld. (2022). Erdogan: Russia, Ukraine swap 200 POWs under Türkiye's mediation. Erdogan: Russia, Ukraine swap 200 POWs under Türkiye's mediation. <https://www.trtworld.com/turkey/erdogan-russia-ukraine-swap-200-pows-under-t%C3%BCrkiye-s-mediation-61005> [Žiūrėta 2023-05-10]

naudojo maistą kaip ginklą. Turkijos prezidentas R.T. Erdoganas pareiškė, kad dėl šio susitarimo milijonai žmonių atsikratys bado pavojaus. Artimiausiomis dienomis pradės plaukinti laivai ir daugelis šalių galės įkvėpti gryno oro“, – sakė R.T. Erdoganas.¹¹² Būtent Turkijos laivynas turėjo užtikrinti, kad gabenamuose kroviniuose laivuose nebus ginklų, skirtų Ukrainai.

V. Putinas po dronų atakos prieš Rusijos Juodosios jūros laivyno širdį, Sevastopolį, Kryme bandydamas daryti spaudimą Vakarams ir Ukrainai patraukė Rusiją iš grūdų susitarimo. Turkijos prezidentas R.T. Erdoganas pareiškė, kad jo šalis ir toliau stengsis tiekti grūdus pasaulio rinkoms, nepaisant to, kad Rusija pasitraukė iš susitarimo. Praktiškai tai reiškia, kad laivus lydės Turkijos karinių jūrų pajėgų laivai, ir tada Rusijos dalyvavimas nebus būtinas.

Po keturias dienas trukusios prezidento R.T. Erdogano ir Rusijos prezidento Vladimiro Putino bei kitų abiejų šalių pareigūnų diplomatijos telefonu Maskva 2022 m. lapkričio 2 d. paskelbė, kad vėl prisijungia prie pakto, kurį liepos mėn. sudarė Turkija ir Jungtinės Tautos. „Jis [Putinas] nesutinka, kad šis grūdų koridorius būtų atidarytas per kitus. Bet su manimi, kai aš paskambinu... iš karto jis atidarė grūdų koridorių“, – sakė R. T. Erdoganas interviu transliuotojui ATV grįžimo iš Rusijos dieną. Šis diplomatinis manevras parodo Turkijos ir R.T. Erdogano derybinę galią šiame konflikte, ypatingai naudojant svertus prieš Rusiją.¹¹³ Tą patį lapkritį Amerikos ir Rusijos užsienio žvalgybos tarnybų vadovai – CŽV vadovas Billas Burnsas ir Rusijos Federalinės išorinės žvalgybos tarnybos atstovas Sergejus Naryškinas – susitiko Ankaroje aptarti „grėsmių tarptautiniam saugumui, pradedant branduolinių ginklų panaudojimu“, pranešė R. T. Erdogano biuras.¹¹⁴ Turkijos svarba ir nešališkas pasitikėjimas pasirodo šiuo momentu, kai JAV iniciatyva būtent Ankaroje įvyksta svarbus pasitarimas.

Tačiau šią Turkijos politiką svarbi NATO sąjungininkė JAV vertino dviprasmiškai. JAV ambasadorė prie NATO Julianne Smith taip pat negailėjo pagyrų Turkijai, kai leidinys „Foreign Policy“ jos paklausė apie jos vaidmenį NATO ir ryšius su Rusija. Ji gyrė Turkijos vaidmenį, susijusį su susitarimu dėl grūdų, kaip nepakeičiamą. Ambasadorė patvirtino jog Turkija yra svarbi NATO aljanso narė, ir vertina tai, kaip ji padeda Ukrainai įvairiuose sektoriuose. Tačiau iš JAV Senato pasigirdo kitokių nuomonių – „Turime pripažinti, kad Turkija gali įnešti svarbų indėlį, ir geriau, kad ji būtų NATO, nei ne NATO“, – sakė senatorė demokratė Jeanne Shaheen, priklausanti įtakingiems

¹¹² Rob Picheta, J. K. (2022). Kyiv and Moscow agree deal to resume Ukraine grain exports from Black Sea ports | CNN. CNN. <https://edition.cnn.com/2022/07/22/europe/ukraine-russia-grain-deal-turkey-intl/index.html> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹¹³ Prokopenko, A. (2022). Russia's Return to Grain Deal Is a Sign of Turkey's Growing Influence. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/politika/88349> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹¹⁴ Wilks, A. (2022). As Russia's war in Ukraine drags on, Turkey's role expands. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/11/15/how-turkey-positions-itself-during-the-war-in-ukraine> [Žiūrėta 2023-05-10]

Senato Ginkluotųjų pajėgų komitetui ir Senato Užsienio reikalų komitetui. Ji pabrėžė, kad kai kuriais atžvilgiais Turkija taip pat buvo bloga veikėja. Ir, kad reikia paskatinti ją ir pareikalauti iš jos atsakomybės, kai prezidentas R.T. Erdoganas būna blogas veikėjas.¹¹⁵

Turkai taip pat puikiai supranta, kas gali būti statoma ant kortos. Dohoje kalbėjęs Turkijos prezidento R.T. Erdogano patarėjas ir atstovas spaudai Ibrahimas Kalinas tai aiškiai išdėstė: „Kai visa tai baigsis, turės atsirasti nauja saugumo architektūra visame pasaulyje. Nuo to, kaip ši pasaulinė saugumo architektūra bus suformuota, priklausys įvykių eiga ateinantiems dešimtmečiams. Kiekvienas mūsų žingsnis, kiekvienas žingsnis, kurį žengsime, kad užbaigtume šį karą, turės įtakos šiai naujai saugumo architektūrai.“ Trumpai tariant, šios taikos derybos gali turėti pasekmių ne tik kovojančioms šalims, bet ir visam pasauliui.

Taip pat būtų neteisinga manyti, kad Turkija neturi savo požiūrio. I. Kalinas šiuo klausimu pasisakė, kad reikia atidžiai ištirti, kas lėmė šį karą. Jo manymu galios disbalansas, kuris formavo tarptautinę tvarką nuo pat Šaltojo karo pabaigos per pastaruosius tris dešimtmečius, yra susijęs su šios krizės ir galiausiai karo, kurį dabar bandome sustabdyti, atsiradimu. Nors jis sakė, kad karas buvo nepateisinamas ir neišprovokuotas, tačiau pridūrė: „Kad ir kokios priežastys ir nuoskaudos ar saugumo problemos, dėl kurių Rusija ėjo į šį karą, turi būti išgirstos, o ne pateisintos. Mums reikia kalbėtis su Rusija. Jei visi degins tiltus su Rusija, kas galiausiai su ja kalbės?“¹¹⁶ R.T. Erdogano patarėjas netiesiogiai pasakė, jog Amerikos hegemonijos era turi baigtis.

3.4. Turkijos užsienio politikos pasiekti rezultatai

Be abejonės reikia suprasti, jog Turkijos užsienio politikos taikytina apsidraudimo kryptis, pasitelkiant mediatorės vaidmenį, nėra iš dvasinių paskatų, tačiau iš aiškiai paskaičiuoto siekio įgauti prestižo, saugumo bei ekonominės naudos iš susidariusio konflikto. Yra tendencija, jog Turkija dalyvaudama, kaip pasyvi dalyvė, diplomatinė atstovė ar netgi aktyvi karo dalyvė aiškiai praplečia savo naudos diapazoną ir vis stipriau įsitvirtina savo aplinkiniame regione.

Nors Ankara kritikavo Rusijos puolimą, ji stengiasi išlaikyti pusiausvyrą tarp savo glaudžių ryšių ir prisistatė, kaip neutrali šalis, bandanti tarpininkauti tarp kariaujančių pusių. Turkijos prekyba tiek su Rusija, tiek su Ukraina 2021 m. pasiekė rekordinį lygį. Apyvarta su Rusija siekė 34,7 mlrd.

¹¹⁵ Gramer, R., & Rathi, A. (2023). In Russia-Ukraine War, Turkey Emerges as Geopolitical Wild Card. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2022/11/29/turkey-russia-ukraine-erdogan-putin-nato-geopolitical-wild-card> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹¹⁶ Turkiye's presidential spokesman stresses need for new global security architecture. (2023, Balandžio 15). <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/turkiyes-presidential-spokesman-stresses-need-for-new-global-security-architecture/2547418>

dolerių, o apyvarta su Ukraina šoktelėjo iki 7,4 mlrd. dolerių. 2022 m. Rusija tapo pagrindiniu šalies importo šaltiniu klestint prekybos santykiams.¹¹⁷

Rusijos invazija į Ukrainą ir dviprasmiška Ankaros politika remti Ukrainos kariuomenę, bet neprisijungti prie Vakarų sankcijų Rusijai turėjo didelį poveikį, nes Turkija gavo naudos, mat veikė kaip prekybos platforma tarp sankcijų paveiktos Rusijos ir Vakarų. 2022 m. sausio-gruodžio mėn. daugiausia prekių į Turkiją importavo Rusija – 58,85 mlrd. dolerių. Po Rusijos sekė Kinija – 41,35 mlrd. dolerių, Vokietija – 24,33 mlrd. dolerių, Šveicarija – 15,34 mlrd. dolerių ir JAV – 15,23 mlrd. dolerių.¹¹⁸

Per pastaruosius penkis metus Turkijos importas iš Rusijos išaugo beveik dvigubai:

Metai	2022	2021	2020	2019	2018
mlrd. JAV dol.	58,85	28,96	17,83	23,11	22,71

5 lentelė Turkijos importas iš Rusijos išreikštas mlrd. JAV dol.

Didžiausias pokytis yra tarp 2021 m. ir 2022 m., kai Turkijos importas padidėjo net dvigubai.

Kaip ir tikėtasi, labiausiai Turkijos importas iš Rusijos padidėjo dėl naftos. Maskva, kuriai po Vakarų sankcijų įvedimo kilo sunkumų, parduodant išgautą naftą, suteikė specialių nuolaidų Kinijai, Indijai ir Turkijai, siūlydama abiem pusėms naudingas sutartis. Turkijos žiniasklaidoje pasirodžiusių naujienų pranešimų duomenimis, „Urals“ nafta, kuria invazijos pradžios metu buvo prekiaujama po 60,12 JAV dolerių už barelį, Turkija pirko po 37,80 JAV dolerių.¹¹⁹ 2022 m., palyginus su 2021 m., bendras Turkijos energijos importas padidėjo 91,6% ir siekė 97,1 mlrd. dolerių, o tai rodo, kad Turkija ne tik importuoja rusišką naftą savo energijos poreikiams tenkinti, bet ir ją eksportuoja.

Rusijos lyderio Vladimiro Putino palankumas R.T. Erdoganui už atsisakymą dalyvauti Vakarų sankcijose neapsiribojo vien nafta. Rusija atidėjo maždaug 20 mlrd. dolerių skolą už gamtines dujas, kurią Turkijos valstybinė bendrovė BOTAS turės grąžinti tik po 2023 m.¹²⁰

Tai, kad Turkija tapo saugia ir patikima valstybe Rusijos piliečiams investuoti pasirodė per statistiką. Rusijos piliečiai tarp užsieniečių užėmė pirmąją vietą pagal 2022 m. Turkijoje įsteigtų

¹¹⁷ Turkstat

¹¹⁸ Turkstat

¹¹⁹ Ukraine war anniversary: Turkish-Russian trade skyrocketed despite sanctions - Nordic Monitor. (2023, February 28). Retrieved from <https://nordicmonitor.com/2023/02/ukraine-war-anniversary-turkish-russian-trade-skyrocketed-despite-sanctions> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹²⁰ Ten pat

užsienio bendrųjų įmonių skaičių: su Rusijos partneriais buvo įsteigtos 1363 įmonės. Iš jų 140 buvo akcinės bendrovės, o 1223 – ribotos atsakomybės bendrovės. Tuo tarpu 2021 m. su rusišku kapitalu buvo įsteigtos tik 177 įmonės. Rusai daugiausia investavo į nekilnojamojo turto ir investicijų konsultacijų bendroves.¹²¹

2023 m. balandžio 27 d. atidaryta Akkuyu atominė elektrinė, kuri buvo bendras Turkijos ir Rusijos projektas daugiau negu dešimtmetį. Atominė elektrinė kaip tik buvo atidaryta prieš gegužės 14 d. Turkijos prezidento rinkimus. Tai yra parodymas, kad Rusijos ir Turkijos valdžios palaiko strategiškus ir abipusiškai naudingus santykius.

Kaip ir importas, Turkijos eksportas į Rusiją išaugo beveik du kartus – nuo 5,77 mlrd. dolerių 2021 m. iki 9,34 mlrd. dolerių 2022 m. Per septynis mėnesius nuo karo pradžios į Rusiją buvo įvežta mažiausiai 2,6 mlrd. dolerių kompiuterių ir kitų elektroninių komponentų. Bent 777 mln. JAV dolerių iš šių produktų pagamino Vakarų įmonės, kurių mikroschemos buvo rastos Rusijos ginklų sistemose.¹²²

Tačiau Turkija uždirbo gerą pelną bendradarbiaudama ne tik su Rusija, bet ir su Ukraina. Naujai įgytas ginklų eksportuotojos vaidmuo padeda didinti Turkijos, kaip kylančios galios, prestižą. Bepiločių orlaivių diplomatija leido Ankarai užmegzti partnerystę su Ukraina. 2022 m. vasario 3 d., likus kelioms savaitėms iki Rusijos invazijos, Ankara ir Kijivas pasirašė laisvosios prekybos susitarimą, įskaitant bendrą dronų gamybos sutartį. Dronai tapo svarbia Turkijos ekonominio ir diplomatinio dalyvavimo konflikte priemone. Pirmoji Bayraktar eksporto rinka buvo būtent Ukraina, kuriai 2019 m. pagal 69 mln. dolerių vertės sutartį buvo parduotos šešios sistemos. Aukšto rango Ukrainos pareigūnas 2022 m. vasario 3 d. pranešė, kad abi šalys pasirašys bendros gamybos susitarimą, kurį ratifikuos Turkijos ir Ukrainos parlamentai. Ukrainos gynybos ministras Oleksis Reznikovas žurnalistams Kijive sakė, kad bendros gamybos junginyje taip pat bus mokymo centras, kuriame bus rengiami ukrainiečių pilotai.¹²³ Turkijos, kaip bepiločių dronų galybės, iškilimas tapo regioninio ir pasaulinio prestižo šaltiniu. Turkijos bepiločiai dronai „Bayraktar TB2“ tapo dar labiau žinomi, nes jie atliko svarbų vaidmenį Ukrainos gynyboje nuo Rusijos. Per pirmuosius keturis karo mėnesius „Baykar Tech“ tiekė Ukrainai mažiausiai 50 TB2.¹²⁴

¹²¹ Ten pat

¹²² Turkey halts transit of sanctioned goods to Russia -exporter, diplomat. (2023, Kovo 20). Reuters. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-halts-transit-sanctioned-goods-russia-exporter-diplomat-2023-03-20> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹²³ Bekdil, B. E. (2022). Turkey and Ukraine to coproduce TB2 drones. Defense News. Retrieved from <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/02/04/turkey-and-ukraine-to-coproduce-tb2-drones> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹²⁴ Ukraine received 50 Turkish Bayraktar TB2 drones since Russian invasion. (2023, Balandžio 15). Retrieved from <https://www.middleeasteye.net/news/russia-ukraine-war-tb2-bayraktar-drones-fifty-received> [Žiūrėta 2023-05-10]

Prie Turkijos bepiločių dronų ažiotažų prisidėjo ir Lietuvos visuomenė, kuri surinko beveik 6 mln. eurų ir už šias lėšas planavo nusipirkti Turkijos Bayraktarą. Tačiau Turkijos bepiločių orlaivių magnatas „Baykar“ pareiškė, kad bepilotį orlaivį padovanos nemokamai, o Lietuvos vyriausybė įsipareigojo išleisti 1,5 mln. eurų iš visuomenės lėšomis surinktų pinigų jam apginkluoti, o likusias lėšas skirti humanitarinei pagalbai Ukrainai.¹²⁵

Ankaros noras ir gebėjimas tiekti Ukrainai svarbius ginklus padidino jos tarptautinį žinomumą. Akivaizdi TB2 sėkmė Ukrainoje suteikė naujų rinkodaros galimybių. Po Ukrainos visas pasaulis yra klientas, teigė Bayraktar savininkas.¹²⁶ Ankaros siekis naudoti bepiločių orlaivių technologiją tarptautinei įtakai daryti tikriausiai turės įtakos Turkijos santykiams su NATO. Didėjantys Turkijos galios projektavimo pajėgumai yra NATO atgrasymo pajėgumų privalumas. Kadangi kelios NATO sąjungininkės planuoja didinti savo išlaidas gynybai, Turkijai atsiras daugiau galimybių vykdyti dvišalę dronų diplomatiją. Be Lenkijos, kuri pirmoji iš NATO narių įsigijo turkiškus bepiločius dronus, keletas kitų šalių, įskaitant Vengriją, Rumuniją ir Baltijos šalis, taip pat išreiškė susidomėjimą.

Turkijos, kaip bepiločių orlaivių galybės, iškilimas kelia iššūkį pasaulinėms ginklų platinimo normoms ir praktikai. Turkijos gebėjimas masiškai gaminti įperkamas bepiločių orlaivių platformas išryškina tarptautinės eksporto kontrolės ir reguliavimo klausimus. Iš pradžių Turkijos eksportą skatino verslo plėtra ir pelno maksimizavimas.¹²⁷ Turkijai tapus įsitvirtinusia bepiločių orlaivių galia, sprendimų priėmėjai susidurs su griežtesniais patikrinimo reikalavimais, kad ginklai neatsidurtų strategiškai neparankiose vietose. Kartu galima tikėtis, kad Turkija, kaip viena iš pagrindinių dronų rinkos dalyvių ir viena iš nedaugelio galybių, turinčių didelę dronų naudojimo mūšio lauke patirtį, darys įtaką tarptautinei dronų platinimo tvarkai. Tai savo ruožtu padidintų Turkijos galios augimą.

Augantis Turkijos bepiločių orlaivių populiarumas ne tik sustiprino AKP pozicijas vidaus politikoje, bet ir prisidėjo prie Turkijos, kaip kylančios galybės, gebėjimo varžytis su pasauline dinamika. Turkijos dronų gamyba ir pardavimas kaip alternatyva Vakarų eksportuotojams veiksmingai sustiprino dominuojantį technologinio savarankiškumo ir nacionalinės galios diskursą. Turkijos, kaip dronų galios, iškilimas prisidėjo prie naratyvų, kuriais, remiantis nacionaliniais

¹²⁵ Lithuania gets fundraised drone for free, from Turkish manufacturer. (2022, June 02).

<https://www.euronews.com/2022/06/02/lithuania-gets-fundraised-drone-for-free-from-turkish-manufacturer> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹²⁶ Exclusive: After Ukraine, 'whole world' is a customer for Turkish drone, maker says. (2022, May 30). Reuters.

<https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/exclusive-after-ukraine-whole-world-is-customer-turkish-drone-maker-says-2022-05-30> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹²⁷ Iddon, P. (2022). From Baykar To Kyiv: Turkey's 'No Strings Attached' Drone Export Policy. Forbes.

<https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2022/04/13/turkeys-no-strings-attached-drone-export-policy/?sh=57b26531d8d5> [Žiūrėta 2023-05-10]

interesai, nepriklausomybe ir vidaus saugumu, ginčijama pasaulinė galios dinamika.¹²⁸ Šiuo momentu, Bayraktar-2 dronas XXI amžiaus karo doktrinai turi tokią pačią įtaką, kaip Sovietų Sąjungos AK-47 automatinis ginklas, kuris leido vidutinių pajamų valstybėms įsigyti pajėgaus ginklo biudžetinį variantą.

Dėl šių dronų Rusija yra labai nepatenkinta, kadangi jie naikina Rusijos karių ir įrangą, tačiau Turkijos užsienio reikalų ministras M. Cavusoglu teigia, kad šių ginklų negalima vadinti Turkijos, kadangi juos pagamina ir parduoda Ukrainai privačios kompanijos.¹²⁹ Šiais teiginiais tik yra dar labiau stiprinama Turkijos apsidraudimo politika Ukrainos-Rusijos konflikto požiūriu, kaip nešališkos veikėjos. Po Stambule vykusių taikos derybų Ukraina įvardijo kelias valstybes, įskaitant Turkiją ir JT Saugumo Tarybos nares, kaip galimus Kijivo saugumo garantus.¹³⁰ Šis nusipelnytas pasitikėjimas parodo, jog Turkijos pasirinktas politikos kursas jai suteikia dividendų tarptautinėje politikoje.

Turkijos pagalba išryškina dar vieną svarbų momentą – efektyvumas ir tikslo pasiekimas yra svarbiau negu humanitariniai aspektai. JAV nesutikus Ukrainai perduoti kasetinių šaudmenų, Turkija jas sutiko atgabenti paslaptai. Turkija tvirtino, kad nuo 2005 m., kai buvo įgyvendinta Konvencija dėl kasetinių šaudmenų, ji nenaudojo, negamino, neimportavo ir neperdavė kasetinių šaudmenų ir neketina to daryti ateityje.¹³¹ Tačiau „Foreign Policy“ žurnalo anoniminiai šaltiniai patvirtino, jog Turkija, nepaisant kasetinių šaudmenų sutarties, vis tiek eksportavo šiuos ginklus Ukrainai. Tai parodo, iki kokio lygio Turkija yra motyvuota, kad Ukraina atsilaikytų, tačiau tuo pat metu vengia viešos konfrontacijos šiuo klausimu su Maskva.

¹²⁸ Cagaptay, S. Drones and Resets : The New Era of Turkish Foreign Policy - Baku Dialogues Journal. (2023, Balandžio15). Retrieved from <https://bakudialogues.ada.edu.az/articles/drones-and-resets-08-07-2022> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹²⁹ Trtworld. (2021). Turkey rejects Russia's accusations, not answerable for Ukraine's drone use. Turkey rejects Russia's accusations, not answerable for Ukraine's drone use. Retrieved from <https://www.trtworld.com/turkey/turkey-rejects-russia-s-accusations-not-answerable-for-ukraine-s-drone-use-51214> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹³⁰ Al Arabiya English. (2022, Balandžio08). Retrieved from <https://english.alarabiya.net/News/world/2022/04/08/Russia-complains-to-Turkey-over-drones-sales-to-Ukraine-Turkish-bureaucrat> [Žiūrėta 2023-05-10]

¹³¹ Detsch, J., & Gramer, R. (2023). Turkey Gives Cluster Bombs to Ukraine. Foreign Policy. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2023/01/10/turkey-cold-war-cluster-bombs-ukraine> [Žiūrėta 2023-05-10]

Išvados

1. Apžvelgus literatūrą apie vidutines galias, galima teigti, jog jos pasižymi polinkiu ieškoti daugiašalių tarptautinių problemų sprendimų, pasisakyti už kompromisą ir apskritai aktyviai dalyvauti sprendžiant problemas tarptautiniu lygmeniu. Iš Turkijos atvejo galime suprasti, jog jai neužtenka būti vidutine galia, tad buvo apžvelgta, kaip teoriniu požiūriu valstybės tampa didžiosiomis galiomis. Buvo išsiaiškinta, jog didžiųjų galių vienbalsio apibrėžimo nėra, tačiau labai svarbus dedamasis veiksnys yra valstybės elgsena, kartu su jos ištekliais. Kariniai ir ekonominiai pajėgumai, istorinis palikimas, geografinė padėtis daro įtaką tarptautinės bendruomenės pasirinkimui ar verta tam tikrą valstybę laikyti didžiąja galia. Padaryta išvada, jog esant dideliam šokui tarptautinei sistemai, pvz. vykstant karui, silpnesnės valstybės, kurios užima aktyvią rolę, ar tai būtų karinė ar diplomatinė, – gali tikėtis po karo būti paaukštintos į aukštesnę tarptautinės sistemos lygmenį. Vienas iš būdų laviruoti ir nesudeginti savo šansų išlikti yra apsidraudimo politika. Šią politiką, kaip instrumentą pasiekti savo tikslų naudoja šalys, kurios laviruoja tarp stipresnių valstybių ar jų blokų. Konfliktui vykstant ar jam pasibaigus, apsidraudimu besivadovaujančios valstybės tikisi išlošti sau naudos iš skirtingų pusių nesutarimų.
2. Išsiaiškinta, jog Turkijos ambicija tapti didžiąja galia yra užkoduota jos istorinėje atmintyje, kuri remiasi jos imperine praeitimi. Turkijos lyderiai kalbėdami apie savo aplinkinį regioną nepamiršta paminėti, jog jis kadaise buvo sujungtas po Osmanų, tad jų manymu, Turkijos vėliava. Turkijos lyderių retoriką sustiprina palaikymas iš piliečių – dauguma jų mano, jog Turkija turėtų būti aktyvesnė ir didingesnė. Kertinė Turkijos žinutė tarptautinei sistemai – „pasaulis yra didesnis negu penkios šalys“. Tai patvirtina ginamąjį teiginį, jog jos imperinė praeitis ir geopolitinė padėtis sudaro palankias sąlygas Turkijai siekti didžiosios galios statuso. Turkijos ekonomika nors ir reikšmingai išaugo nuo XXI a. pradžios, tačiau vis dar neprimena didžiąjai galiai būdingos ekonomikos. Turkija turėjo aiškiai iškeltus šimtmečio vizijos tikslus, tačiau atrodo, kad didelė dalis jų nebus pasiekti. Energetikoje Turkija aiškiai žengia į priekį siekdama tapti eksportuojančia šalimi, tačiau dabartiniu momentu ji importuoja didžiąją dalį savo energetinių resursų iš Rusijos. Vienas aiškus kriterijus, kuris Turkiją daro galinga valstybe, yra jos karinė pramonė. Per dvidešimt metų Turkija ženkliai transformavo savo kariuomenę. Šios pastangos atėjo iš investicijų į valstybinę karinę pramonę, kuri gamina savo tankus, sraigtasparnius bei išgarsėjusius dronus. Kartu paėmus bendrą kontekstą, Turkija turi pajėgias galimybes išplėsti savo dabartinę įtaką ir siekti didžiosios galios statuso.

3. Išanalizuota, jog Turkija Ukrainos-Rusijos konflikte užima tarpininko, mediatoriaus rolę, kurią puikiai apibūdina apsidraudimo politikos bruožai. Ukrainos Krymas Turkijai yra svarbus dėl istorinių sąsajų ir etniškumo, o pati Ukraina – dėl galios balanso Juodojoje jūroje. Turkija nuo pat Krymo aneksijos nepareiškė pernelyg aštrių kaltinimų Rusijai, kadangi buvo siekis išlaikyti teigiamus santykius dėl ekonominių ir energetinių priežasčių. Eskalavus konfliktui 2022 m. vasarį, Turkija labai greitai save pozicionavo kaip taikos nešėją. Nuo eskalacijos pradžios Turkija aktyviai talkino Ukrainai ginklais, tačiau Rusijos viešai nepasmerkė. Turkijos iniciatyva rengiamos Stambulo derybos, pasiekti Ukrainos grūdų eksporto susitarimas bei Mariupolio gynėjų išlaisvinimas pelnė abiejų pusių pasitikėjimą ir buvo pripažinti tarptautiniu mastu Jungtinių Tautų ir JAV. Ukraina sutiko, jog Turkija turi būti viena iš kertinių valstybių, dalyvaujančių taikos derybose. Visa tai parodo, jog Turkijos ambicijos tapti lygiaverte su didžiosiomis galiomis išlieka gyva per aktyvų diplomatinį veikimą savo buvusiose imperinėse žemėse. Duotuoju momentu Turkija vis labiau tampa ryškia žvaigžde tarptautiniuose santykiuose užimdama gero tarpininko įvaizdį, tuo pačiu metu nepamiršdama ir toliau vykdyti ir plėtoti savo valstybinių interesų – iš lėto silpninti Rusiją, bei užsitikrinti Juodosios jūros saugumą. Todėl galima teigti, kad antrasis ginamasis teiginys pasitvirtino. Turkijos taikoma apsidraudimo politika Rusijos-Ukrainos konflikte suteikė jai progą dalyvauti kaip svarbiai tarpininkei tarp didžiųjų galių. Pasibaigus karui galime tikėtis, jog Turkija galimai užims svarbesnį vaidmenį pasaulyje, posovietinėje erdvėje ir rytiniame NATO flange, kuriam priklauso ir Lietuva.

Literatūros sąrašas

1. Levy, J. S. (2008). Case studies: Types, designs, and logics of inference. *Conflict management and peace science*, 25(1), 1-18.
2. Where next for MIKTA? | Lowy Institute. (2023, Kovo 09). <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/where-next-mikta>
3. Barkey, H. J. (2010). Turkey and the Great Powers. *Turkey's Engagement with Modernity: Conflict and Change in the Twentieth Century*, 239-257.
4. Ardiç, N. (2014). Civilizational discourse, the'alliance of civilizations' and Turkish Foreign Policy. *Insight Turkey*, 16(3), 101-122.
5. Müftüler, M., & Yüksel, M. (1997). Turkey: a middle power in the new order. *Niche diplomacy: Middle powers after the cold war*, 184-196.
6. Sucu, A. E., Safranchuk, I., Nesmashnyi, A., & Iskandarov, Q. (2021). Transformation of middle powers with the decline of world hegemony: the case of Turkey. *Strategic analysis*, 45(4), 307-320.
7. Bagdonas, A. (2015). Turkey as a great power? Back to reality. *Turkish studies*, 16(3), 310-331.
8. Cagaptay, S. (2013). Defining Turkish power: Turkey as a rising power embedded in the Western international system. *Turkish Studies*, 14(4), 797-811.
9. Fontaine, R., & Kliman, D. M. (2013). International order and global swing states. *The Washington Quarterly*, 36(1), 93-109.
10. Demirtas-Bagdonas, Ö. (2014). Reading Turkey's foreign policy on Syria: The AKP's construction of a great power identity and the politics of grandeur. *Turkish Studies*, 15(1), 139-155.
11. Cooper, A. F., Higgott, R. A., & Nossal, K. R. (1993). *Relocating middle powers: Australia and Canada in a changing world order (Vol. 6)*. Ubc Press.
12. Bernard Wood is indicative. In *The Middle Powers and the General Interest*, no. 1 in the series *Middle Powers in the International System* (Ottawa: North-South Institute 1990).
13. Holbraad, C. (1984). *Middle powers in international politics*. Springer.
14. Wood, B. (1988). *The middle powers and the general interest (No. 1)*. North South Inst.
15. Cooper, A. F., Higgott, R. A., & Nossal, K. R. (1993). *Relocating middle powers: Australia and Canada in a changing world order (Vol. 6)*. Ubc Press.
16. Jordaan, E. (2003). The concept of a middle power in international relations: distinguishing between emerging and traditional middle powers. *Politikon*, 30(1), 165-181.

17. Cooper, A. F. (1997). Niche diplomacy: a conceptual overview. *Niche diplomacy: Middle powers after the Cold War*, 1-24.
18. Levy, J. S. (2014). *War in the modern great power system: 1495–1975*. University Press of Kentucky.
19. Danilovic, V. (2002). *When the stakes are high: Deterrence and conflict among major powers*. University of Michigan Press.
20. Sweijts, T., Oosterveld, W. T., Knowles, E., & Schellekens, M. (2014). *Why are Pivot States so Pivotal?: The Role of Pivot States in Regional and Global Security (Vol. 4)*. The Hague Centre for Strategic Studies.
21. Kapstein, E. B., & Mastanduno, M. (Eds.). (1999). *Unipolar politics: Realism and state strategies after the Cold War*. Columbia University Press.
22. Bendix, R., & Lipset, S. M. (1953). *Class, status and power: a reader in social stratification*. P.63
23. Suzuki, S. (2008). Seeking legitimate' great power status in post-Cold War international Society: China's and Japan's participation in UNPKO. *International Relations*, 22(1), 45-63.
24. Morgenthau, H. J., Thompson, K. W., & Clinton, W. D. (1985). *Politics among nations: The struggle for power and peace*.
25. Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*. Cambridge University Press. P. 31
26. Heimann, G. (2015). What does it take to be a great power? The story of France joining the Big Five. *Review of International Studies*, 41(1), 185-206.
27. Ciorciari, J. D. (2019). The variable effectiveness of hedging strategies. *International Relations of the Asia-Pacific*, 19(3), 523-555.
28. Haacke, J. (2019). The concept of hedging and its application to Southeast Asia: A critique and a proposal for a modified conceptual and methodological framework. *International Relations of the Asia-Pacific*, 19(3), 375-417.
29. Ciorciari, J. D. (2009). The balance of great-power influence in contemporary Southeast Asia. *International relations of the Asia-Pacific*, 9(1), 157-196.
30. Cheng-Chwee, K. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs*, 30(2), 159-185.
31. Medeiros, E. S. (2005). Strategic hedging and the future of Asia-pacific stability. *The Washington Quarterly*, 29(1), 145-167.
32. Salman, M., & Geeraerts, G. (2015). Strategic hedging and China's economic policy in the Middle East. *China Report*, 51(2), 102-120.

33. Yanik, L. K. (2009). The metamorphosis of metaphors of vision: "Bridging" Turkey's location, role and identity after the end of the cold war. *Geopolitics*, 14(3), 531-549. P.534
34. Davutođlu, A. (2001). *Stratejik derinlik*. İstanbul: Küre Yayınları, 110.
35. Bilgin, P. (2004). A Return to 'Civilisational Geopolitics' in the Mediterranean? Changing Geopolitical Images of the European Union and Turkey in the Post-Cold War Era. *Geopolitics*, 9(2), 269-291.
36. Makovsky, A., & Sayari, S. (2000). *Turkey's New World: Changing Dynamics in Turkish Foreign Policy*. Washington Institute for Near East Policy.
37. Cem, İ. (2000). *Turkey in the 21st century: speeches and texts presented at international fora (1995-2000)*. Rustem.
38. Fuller, G. E. (1992). *Turkey faces east: New orientations toward the Middle East and the Old Soviet Union*. RAND ARROYO CENTER SANTA MONICA CA.
39. Yavuz, M. H. (1998). Turkish identity and foreign policy in flux: The rise of Neo-Ottomanism. *Critique: Journal for Critical Studies of the Middle East*, 7(12), 19-41.
40. Yanik, L. K. (2011). Constructing Turkish "exceptionalism": Discourses of liminality and hybridity in post-Cold War Turkish foreign policy. *Political Geography*, 30(2), 80-89.
41. Cagaptay, S. (2019). *ERDOGAN'S EMPIRE: Turkey and the Politics of the Middle East*. Bloomsbury Publishing.
42. Davutođlu, A. (2001). *Stratejik derinlik: Türkiye'nin uluslararası konumu*.
43. Security Radar 2022: FES Regional Office for Cooperation and Peace in Europe. (2023, Balandžio 02). <https://peace.fes.de/security-radar-2022>
44. Presidency Of The Republic Of Turkey : "Turkey Will Take Part in the Mosul Operation and Hold a Seat at the Table". <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/53664/turkey-will-take-part-in-the-mosul-operation-and-hold-a-seat-at-the-table>
45. Duvar English. (2022). Erdoğan declares 'Century of Turkey vision,' signaling new constitution. Duvar English.
46. Davutoglu, A. (2010). Turkey's Zero-Problems Foreign Policy. *Foreign Policy*. <https://foreignpolicy.com/2010/05/20/turkeys-zero-problems-foreign-policy>
47. Safak, Y. (2010). İslam ve terör kelimeleri yan yana gelmez. *Yeni Şafak*. <https://www.yenisafak.com/dunya/islam-ve-teror-kelimeleri-yan-yana-gelmez-259752>
48. Aral, B. (2019). The world is bigger than five. *Insight Turkey*, 21(4), 71-96.
49. Duran, B. (2010). Türk dış politikasının iç siyaset boyutu: 2010 değerlendirmesi. *Türk Dış Politikası Yıllığı*, 13-64.
50. Turkish Statistical Institute (TURKSTAT). (2023, gegüzès 14 d.). <<https://www.tuik.gov.tr/Home/Index>>

51. Lehmann, J. P. (2011). Turkey's 2023 economic goal in global perspective. Center for Economics and Foreign Policy Studies-Edam, Tartışma Kağıtları Serisi, Haziran.
52. FDI in Türkiye - Invest in Türkiye. (2023, Balandžio 02). <https://www.invest.gov.tr/en/whyturkey/pages/fdi-in-turkey.aspx>
53. Türkiye Electricity Review 2023. (2023, Kovo 30). <https://ember-climate.org/insights/research/turkiye-electricity-review-2023>
54. Petkova, M. (2023). Russia's war in Ukraine inspires Turkish gas dreams. Energy Monitor. <https://www.energymonitor.ai/policy/russias-war-in-ukraine-inspires-turkish-gas-dreams>
55. Turkey to begin production at "biggest" natural gas field in Black Sea. (2023, Balandžio 19). <https://worldoil.com/news/2023/4/17/turkey-to-begin-production-at-biggest-natural-gas-field-in-black-sea>
56. Todorović, aI. (2022). Turkey completes world's fifth-highest arch dam with hydropower plant. Balkan Green Energy News. <https://balkangreenenergynews.com/turkey-completes-worlds-fifth-highest-arch-dam-with-hydropower-plant>
57. T. V., H. (2022). Teke Tek - 27 Eylül 2022 (İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener Habertürk'te) | Video. www.haberturk.tv. <https://tv.haberturk.com/tv/programlar/video/teke-tek-27-eylul-2022-iyi-parti-genel-baskani-meral-aksener-haberturkte/780819>
58. SIPRI Arms Transfers Database. (2023, Kovo 13). <https://www.sipri.org/databases/armstransfers>
59. Kurç, Ç. (2017). Between defence autarky and dependency: the dynamics of Turkish defence industrialization. *Defence Studies*, 17(3), 260-281.
60. Wezeman, S. T., & Kuimova, A. (2018). SIPRI Background Paper-TURKEY AND BLACK SEA SECURITY.
61. Emerging Suppliers in the Global Arms Trade | SIPRI. (2023, Balandžio 03). <https://www.sipri.org/publications/2020/sipri-insights-peace-and-security/emerging-suppliers-global-arms-trade>
62. Demir, I. (2020). Transformation of the Turkish Defense Industry. *Insight Turkey*, 22(3), 17-40.
63. Turkey driving drone proliferation in its quest for market supremacy. (2021, Liepos 13). <https://dronewars.net/2021/07/05/turkey-driving-drone-proliferation-in-its-quest-for-market-supremacy>
64. DAILY SABAH. (2021). Turkey's Baykar in talks with 10 countries for TB2 UCAV sales. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/business/defense/turkeys-baykar-in-talks-with-10-countries-for-tb2-ucav-sales>

65. DAILY SABAH. (2021). Kazakhstan buys 3 Turkish Aerospace-made Anka UCAVs: Report. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/business/defense/kazakhstan-buys-3-turkish-aerospace-made-anka-ucavs-report>
66. Turkey's armed drones put to test in Hungary: Report. (2023, Balandžio 06). <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkey-s-armed-drones-put-to-test-in-hungary-report/2419797>
67. Sabbagh, D. (2020). UK wants new drones in wake of Azerbaijan military success. the Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/dec/29/uk-defence-secretary-hails-azerbaijans-use-of-drones-in-conflict>
68. Honrada, G. (2022). The Turkish drones winning the Ukraine war. Asia Times. <https://asiatimes.com/2022/05/the-turkish-drones-winning-the-ukraine-war>
69. Defense Here. (2022). Report: Turkish Armed Low-Cost Drones Reshape Battlefields and Geopolitics. Defense Here. <https://www.defensehere.com/en/report-turkish-armed-low-cost-drones-reshape-battlefields-and-geopolitics>
70. The Military Balance 2023. (2023, Balandžio 5). <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance>
71. Excursus: Turkey's Military Engagement Abroad. (2023, Balandžio 8). Centre for Applied Turkey Studies. <https://www.cats-network.eu/topics/visualizing-turkeys-foreign-policy-activism/excursus-turkeys-military-engagement-abroad>
72. Росстат: большинство крымчан считают себя русскими. (0302, Lapkričio). <https://ria.ru/20150319/1053370183.html>
73. Jankowski, H. Crimean Tatars and Noghais in Turkey. (2020, Rugpjūčio 6). <https://www.iccrimea.org/scholarly/jankowski.html>
74. Hürriyet. (2014). Kırım'ı kabul ederiz. Hürriyet. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/kirim-i-kabul-ederiz-25964218>
75. Foreign Minister Davutoğlu "Turkey is ready to contribute to decrease the tension and to settle the problems in Crimea." / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 08). https://www.mfa.gov.tr/foreign-minister-davutoglu-_turkey-is-ready-to-contribute-to-decrease-the-tension-and-to-settle-the-problems-in-crimea.en.mfa
76. Clayton, N. (n.d.). Crimean Tatars feel abandoned by Turkey. (Balandžio 8 d. 2023) <https://eurasianet.org/crimean-tatars-feel-abandoned-by-turkey>
77. Cumhurbaşkanı Erdoğan-Rusya Devlet Başkanı putin ortak basın toplantısı. (n.d.). (Balandžio 8 d., 2023). <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/cumhurbaskani-erdogan-rusya-devlet-baskani-putin-ortak-basin-toplantisi-10501472>

78. Ivan, R. (Ed.). (2016). *New regionalism or no regionalism? emerging regionalism in the Black Sea area*. Routledge.
79. Nünlist, C. (2016). The legacy of Obama's Foreign policy. *CSS Analyses in Security Policy*, 188.
80. Lasher, K. J., & Sixta Rinehart, C. (2016). The shadowboxer: The Obama administration and foreign policy grand strategy. *Politics & Policy*, 44(5), 850-888.
81. Ogan, S. (2006). The Black Sea: New arena for global competition. *Turkish Policy Quarterly*, 5(2), 105-120.
82. The Black Sea: New Arena for Global Competition, Summer 2006 - *Turkish Policy Quarterly*. (2023, Balandžio 15 d.). <http://turkishpolicy.com/article/517/the-black-sea-new-arena-for-global-competition-summer-2006>
83. Staff, B. J. P. (2008). Turkey urges cease-fire in South Ossetia. *Jerusalem Post | JPost*.
84. <https://www.jpost.com/International/Turkey-urges-cess-fire-in-South-Ossetia>
85. Writer, S. (2022). Turkey blocks Black Sea passage for Russian naval vessels. *Nikkei Asia*. <https://asia.nikkei.com/Politics/Ukraine-war/Turkey-blocks-Black-Sea-passage-for-Russian-naval-vessels>
86. U.S. Destroyer Operating Near the Black Sea for First Time Since Russia Invaded Ukraine - *USNI News*. (2023, February 03).
87. <https://news.usni.org/2023/02/03/u-s-destroyer-operating-near-the-black-sea-for-first-time-since-russia-invaded-ukraine>
88. Cagaptay, S. (2022, Rugsėjo 2). How Turkey Views Russian Naval Access to the Black Sea. *Balandžio 10, 2023. The Washington Institute*.
89. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/how-turkey-views-russian-naval-access-black-sea>
90. Mongilio, H. Turkey Closes Bosphorus, Dardanelles Straits to Warships - *USNI News*. (2022, Kovo 01). [://news.usni.org/2022/02/28/turkey-closes-bosphorus-dardanelles-straits-to-warships](https://news.usni.org/2022/02/28/turkey-closes-bosphorus-dardanelles-straits-to-warships)
91. The National. (2022). Turkey blocks warships from Bosphorus and Dardanelle straits amid Russia-Ukraine crisis. *National*. <https://www.thenationalnews.com/world/2022/02/28/turkey-blocks-warships-from-bosphorus-and-dardanelle-straits>
92. Üstün, C. Turkey in the Black Sea: Is a Balancing Act Still Possible? (2023, Balandžio 10). https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/project_papers/joint/turkey_in_the_black_sea_is_a_balancing_act_still_possible

93. Visit of Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu to the Russian Federation, 16 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 10).
94. <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-rusya-federasyonu-nu-ziyareti--16-mart-2022.en.mfa>
95. Visit of Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu to Ukraine, 17 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 10). <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-ukrayna-yi-ziyareti--17-mart-2022.en.mfa>
96. 2nd Antalya Diplomacy Forum, 11-13 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 13). <https://www.mfa.gov.tr/ikinci-antalya-diplomasi-forumu--11-13-mart-2022.en.mfa>
97. Türkiye-Russia-Ukraine Trilateral Foreign Ministers Meeting, 10 Kovo 2022 / Republic of Türkiye Ministry of Foreign Affairs. (2023, Balandžio 13). <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-rusya-ukrayna-uclu-disisleri-bakanlari-toplantisi--10-mart-2022.en.mfa>
98. [tccb.gov.tr](https://www.tccb.gov.tr). (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : Meeting between Presidential Spokesperson İbrahim Kalın and US Deputy Secretary of State Wendy R. Sherman. <https://www.tccb.gov.tr/en/spokesperson/1696/135875/meeting-between-presidential-spokesperson-ibrahim-kalin-and-us-deputy-secretary-of-state-wendy-r-sherman>
99. Readout of National Security Advisor Jake Sullivan’s Meeting with Dr. İbrahim Kalın, Spokesperson and Chief Advisor to the President of Türkiye | The White House. White House. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/03/14/readout-of-national-security-advisor-jake-sullivans-meeting-with-dr-ibrahim-kalin-spokesperson-and-chief-advisor-to-the-president-of-turkiye>
100. [tccb.gov.tr](https://www.tccb.gov.tr). (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : “A fair peace will have no losers”. <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/136295/-a-fair-peace-will-have-no-losers->
101. [tccb.gov.tr](https://www.tccb.gov.tr). (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : Phone Call with Prime Minister Mark Rutte of the Netherlands. <https://www.tccb.gov.tr/en/speeches-statements/558/136584/phone-call-with-prime-minister-mark-rutte-of-the-netherlands->
102. [tccb.gov.tr](https://www.tccb.gov.tr). (2023, Balandžio 13). Presidency Of The Republic Of Turkey : “The military operation Russia has launched against Ukraine is unacceptable”. <https://www.tccb.gov.tr/en/news/542/135778/-the-military-operation-russia-has-launched-against-ukraine-is-unacceptable->

103. Daily Sabah. (2022). Turkey has offered to help wounded in Mariupol: Ukraine's Zelenskyy. Daily Sabah. <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-has-offered-to-help-wounded-in-mariupol-ukraines-zelenskyy>
104. Trtworld. (2022). Erdogan: Russia, Ukraine swap 200 POWs under Türkiye's mediation. Erdogan: Russia, Ukraine swap 200 POWs under Türkiye's mediation. <https://www.trtworld.com/turkey/erdogan-russia-ukraine-swap-200-pows-under-t%C3%BCrkiye-s-mediation-61005>
105. Rob Picheta, J. K. (2022). Kyiv and Moscow agree deal to resume Ukraine grain exports from Black Sea ports | CNN. CNN. <https://edition.cnn.com/2022/07/22/europe/ukraine-russia-grain-deal-turkey-intl/index.html>
106. Prokopenko, A. (2022). Russia's Return to Grain Deal Is a Sign of Turkey's Growing Influence. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/politika/88349>
107. Wilks, A. (2022). As Russia's war in Ukraine drags on, Turkey's role expands. Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/news/2022/11/15/how-turkey-positions-itself-during-the-war-in-ukraine>
108. Gramer, R., & Rathi, A. (2023). In Russia-Ukraine War, Turkey Emerges as Geopolitical Wild Card. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2022/11/29/turkey-russia-ukraine-erdogan-putin-nato-geopolitical-wild-card>
109. Türkiye's presidential spokesman stresses need for new global security architecture. (2023, Balandžio 15). <https://www.aa.com.tr/en/russia-ukraine-war/turkiyes-presidential-spokesman-stresses-need-for-new-global-security-architecture/2547418>
110. Ukraine war anniversary: Turkish-Russian trade skyrocketed despite sanctions - Nordic Monitor. (2023, February 28). <https://nordicmonitor.com/2023/02/ukraine-war-anniversary-turkish-russian-trade-skyrocketed-despite-sanctions>
111. Turkey halts transit of sanctioned goods to Russia -exporter, diplomat. (2023, Kovo 20). Reuters. <https://www.reuters.com/world/middle-east/turkey-halts-transit-sanctioned-goods-russia-exporter-diplomat-2023-03-20>
112. Bekdil, B. E. (2022). Turkey and Ukraine to coproduce TB2 drones. Defense News. <https://www.defensenews.com/global/europe/2022/02/04/turkey-and-ukraine-to-coproduce-tb2-drones-april>
113. Ukraine received 50 Turkish Bayraktar TB2 drones since Russian invasion. (2023, Balandžio 15). <https://www.middleeasteye.net/news/russia-ukraine-war-tb2-bayraktar-drones-fifty-received>

114. Lithuania gets fundraised drone for free, from Turkish manufacturer. (2022, June 02). <https://www.euronews.com/2022/06/02/lithuania-gets-fundraised-drone-for-free-from-turkish-manufacturer>
115. Exclusive: After Ukraine, 'whole world' is a customer for Turkish drone, maker says. (2022, May 30). Reuters. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/exclusive-after-ukraine-whole-world-is-customer-turkish-drone-maker-says-2022-05-30>
116. Iddon, P. (2022). From Baykar To Kyiv: Turkey's 'No Strings Attached' Drone Export Policy. Forbes. <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2022/04/13/turkeys-no-strings-attached-drone-export-policy/?sh=57b26531d8d5>
117. Cagaptay, S. Drones and Resets : The New Era of Turkish Foreign Policy - Baku Dialogues Journal. (2023, Balandžio 15). <https://bakudialogues.ada.edu.az/articles/drones-and-resets-08-07-2022>
118. Trtworld. (2021). Turkey rejects Russia's accusations, not answerable for Ukraine's drone use. Turkey rejects Russia's accusations, not answerable for Ukraine's drone use. <https://www.trtworld.com/turkey/turkey-rejects-russia-s-accusations-not-answerable-for-ukraine-s-drone-use-51214>
119. Al Arabiya English. (2022, Balandžio 08). <https://english.alarabiya.net/News/world/2022/04/08/Russia-complains-to-Turkey-over-drones-sales-to-Ukraine-Turkish-bureaucrat>
120. Detsch, J., & Gramer, R. (2023). Turkey Gives Cluster Bombs to Ukraine. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2023/01/10/turkey-cold-war-cluster-bombs-ukraine>

Summary

The subject of this thesis is Rising Power Ambitions in Turkish Foreign Policy During the Russo-Ukrainian Conflict. Accordingly, the main objective of this thesis is to find out what is driving Turkey's ambition to become a great power and how Turkey's hedging foreign policy in the Russo-Ukrainian conflict is helping it to achieve this. The research problem rises from the fact that there is conflicting research on the status of Turkey. With the Russian escalation in Ukraine, it is worth revisiting the discussion concerning Turkey's rising power as its foreign policy has been very active in negotiating deals during the conflict.

To fulfil the objective, qualitative case study method is used during the research. The thesis is divided into three parts. The first part covers the theoretical concepts regarding middle power status, tools great powers use to influence international affairs and what is needed to ascend to great power status or to rise in status overall.

During the second part of the thesis, it is investigated that Turkey's Ottoman imperial background, together with its current geopolitical situation, pushes the country to seek higher status, as it still views it has moral rights to oversee the former imperial regions. Turkey's once growing economy has been stalling for quite some years making it difficult for Turkey to ascend. Although, one of its strongest institutions is the military, together with the ever-growing military complex supporting it. Turkey's pioneering work in drone technology and domestic arms production allows it to be an impressive force with immense power display.

In the third part, Turkey's hedging foreign policy in the Russo-Ukrainian conflict is analysed and the results it has achieved from it. Turkey has restrained itself from any stronger language condemning Russia's invasion in Ukraine, although it has actively supported Ukraine with military equipment and arms. Turkey's active negotiations has brought to the table both sides of the conflict. Its efforts have not been unseen as it is regarded as one of the main negotiating powers in the conflict. Turkey's hedging policy has resulted in achieving closer economic cooperation with Russia, but at the same time recognition from western allies as important figure negotiating figure in the conflict.

In the near future, Turkey's stance may increase its prestige and raise its influence in the post-Soviet space as an important power broker.